(सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५ र सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ३ बमोजिम)

सार्वजनिक गरिएको डिभिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग) सम्बन्धित सुचनाहरु

स्वतः प्रकाशन (Proactive Disclosure)

(आ.व. २०८२/०८३, पहिलो त्रैमासिक)

लुम्बिनी प्रदेश सरकार

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग)

१. जिल्लाको संक्षिप्त परिचय

१.१ जिल्लाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

लुम्बिनी प्रदेशको सन्दर्भमा उत्तरतर्फ अवस्थित प्रदेशको एकमात्र हिमाली जिल्लाको रुपमा रहेको छ । ५२ पोखरी ५३ टाकुरीको जिल्लाको रूपमा चिनिएको साविकको रूकुम जिल्ला नेपालको राज्य पुनर्संरचनाका क्रममा २०७४ सालमा रूकुम (पश्चिम) र रूकुम (पूर्व) गरी दुई जिल्लामा विभाजन हुने पुगेको हो । रूकुम (पश्चिम) कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत रह्यो भने रूकुम (पूर्व) जिल्ला लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रह्यो । यस जिल्लाको धरातलीय स्वरूप हेर्दा समुद्री सतहबाट न्यूनतम ९४३ मिटर देखी अधिकतम ७,२४६ मिटर उचाई सम्म फैलिएको छ । यस जिल्लाको अस्थायी सदरमुकाम रूकुमकोट समुद्री सतहबाट औषत १५५० मिटरको उचाईमा रहेको छ । प्राकृतिक स्रोत साधन विशेष गरी उच्च मूल्यका जडिबुटी र पर्यापर्टनको प्रचुर संभावना बोकेको यो जिल्ला यहाँको खाम मगर भाषा, भेष भूषा, कला संस्कृती तथा चार्डवार्डका हिसाबले पनि अत्यन्त धनी रहेको छ । यस जिल्लाको उत्तरी सिमानामा रहेको धौलागिरी हिम श्रृखंला यस जिल्लाको सिरानको रूपमा रहेको छ जस्मा पुथा हिमाल र सिस्ने हिमाल जस्ता हिमालहरू रहेका छन । पुथा एक हिमाल यस जिल्ला अन्तर्गत पर्ने सबै अग्लो हिमालको रूपमा रहेको छ जस्को उचाई ७२४६ मिटर रहेको छ । यस जिल्लामा तीन वटा स्थानीय तहहरू रहेका छनः सिस्ने गाउँपालिका, भूमे गाँउपालिका र पुथा उत्तरगंगा गाँउपालिका । यस जिल्लाको केही भाग ढोरपाटन शिकार आरक्षले समेत ओगटेको छ ।

यस रुकुम (पूर्व) जिल्ला ऐतिहासिक रुपमा बहादुर शाहको नायबी र रन बहादुर शाहको शासनकालमा तत्कालिन बाहिरी राज्यहरु मध्येको रुकुमकोट नेपाल राज्यमा गाभिएको पाइन्छ । रुकुमकोटमा रहेको कमल तलाउको किनारामा स्वर्गीय नाम गरेको देवीको मन्दिर छ । उनको नामबाट रुकुमकोट नामाकरण भएको र त्यस शब्दको अपभ्रंश भई रुकुम नाम रहन गएको हो भन्ने जनश्रुति पाइन्छ । वि.स. २०१८ सालमा देशलाई १४ अञ्चल ७५ जिल्लामा विभाजन गरिएकोदेखि रुकुम जिल्लाको रुपमा यस जिल्लाले मान्यता पाएको हो । त्यसभन्दा तत्कालिन रुकुम जिल्लाको सदरमुकाम रुकुमकोटमा थियो । वि.स. २०३० सालमा साविक रुकुम जिल्लाको सदरमुकाम जुनी बजारमा सारिए पछि हाल यसलाई मुसिकोट खलंगामा भनिन्छ जुन अहिले रुकुम (पश्चिम) जिल्लाको सदरमुकाम हो भने रुकुम (पूर्व) जिल्लाको सदरमुकाम हाललाई रुकुमकोटमा रहेको छ । विभिन्न ठाउँमा रहेका साना ठूला पोखरा झरनाहरु स-साना खाल्डाखुल्डी र भूकम्प तथा बर्खाले प्रशस्त क्षति भएका साविक रुकुम जिल्लालाई वि.स. २०७३ को टुक्रिएको जिल्ला पनि भन्छन् । यी पोखरा, ताप्लोथली लगायत स्थानहरु तथा टाकुरेहरु मध्ये अतिविपरीत पोखरी, खोलामा किरारमा रहेका तापातापिको क्षेत्रहरु र टाकुराहरु हालको रुकुम (पूर्व) जिल्लामा पर्दछन् ।

नेपाल एकीकरणको बेलामा देशको अधिकांश बन तत्कालिन राज्य सत्तासँग सम्बन्ध रहेका व्यक्तिहरुको नाममा निजी रुपमा रहेको भन्दछन् विभिन्न तथ्याङ्क तथा भनाईहरुबाट देखिन्छ । त्यसको फलस्वरुप विभिन्न ठाउँहरुका बन जन्यजन्तु व्यक्ति विशेषको बाली भा पखाली बन विनाश हुन पुगि दुई दिन प्रतितन वन जन्यजन्तु द्वारा आइ

दैनिक आवश्यकताका पूर्तिका लागि आजको अवस्थामा तत्कालिन सरकारले वि.स. २०१३ सालमा बन जंगल राष्ट्रियकरण ऐन लागू गरी तालुकदार मुखिया र जिम्मावालहरुले निजी भोगचलनमा रहेको सम्पूर्ण बन जंगल राष्ट्रियकरण गरिएको थियो । यसरी बन जंगललाई राष्ट्रियकरण गर्दा तालुकदार, मुखिया र जिम्मावालहरुले बन जंगल आफूखुसी गर्नबाट बञ्चित भए तर जनतामा बन जंगल जुनै सरकारको सम्पत्ति हो भन्ने भावना छैन भन्ने अधिकार छैन भन्ने भावनाबाट बन जंगलको भरत लिने रुपमा विनाश हुन थालेको । बन विनाशको यो क्रमलाई रोक्नेको साथै बन जंगलको संरक्षण, सम्बर्द्धन र सदुपयोग गर्नको लागि तत्कालिन सरकारद्वारा बन ऐन २०१८ लागू गरियो ।

वि.स. २०७४ साल देखि यस जिल्लामा जिल्ला बन कार्यालयको स्थापना नमुना गरिएको हाल बन डिभिजन अन्तर्गत मुसिकोट इलाका बन कार्यालय तथा याहाँको बन जन्य संरचना महान् रहेको । पछी, वि.स. २०४० सालमा नयाँ संरचना बमोजिम यस जिल्लामा रुकुम जिल्ला वन कार्यालयको स्थापना भयो र सोही बमोजिम वन जङ्गलको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास कार्यहरू भई रहेको थियो । नेपालको संविधान २०७२ अनुसार राज्यको पुन:संरचनाको क्रममा प्रदेश सरकार अन्तर्गत डिभिजन वन कार्यालय रुकुम (पूर्व) को रूपमा स्थापना भई २०७५ कार्तिक देखि विधिवत रूपमा रुकुमकोटमा कार्यालय उद्घाटन भई वन जङ्गलको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास कार्यहरू संचालन भई रहेको छ । हालको संघीय संरचना अनुसार रुकुम (पूर्व) जिल्ला अन्तर्गत सिस्ने गाउँपालिका, भूमे गाउँपालिका र पुथाउत्तरगंगा गाउँपालिका गरी जम्मा ३ वटा गाउँपालिका रहेका छन् भने सिस्ने गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्र रहेको सिस्ने, भूमे गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्र रहेको भूमे, पुथाउत्तरगंगा गा.पा को वडा नं ७-१४ कार्यक्षेत्र रहेको कोल र पुथाउत्तरगंगा गा.पा.को वडा नं. १-६ कार्यक्षेत्र रहेको हुकाम मेकोट सब—डिभिजन कार्यालयबाट वन कार्यालयबाट फिल्ड स्तरमा सेवा प्रवाह भई रहेको छ ।

१.२ जिल्लाको राजनैतिक बिभाजन

यस जिल्लामा १ वटा संघिय निर्वाचन क्षेत्र र २ वटा प्रादेशिक निर्वाचन क्षेत्र रहेका छन । यस रूकुम (पूर्व) जिल्लामा ३ वटा स्थानीय तहहरू रहेका छन । ती स्थानीय तहहरूको बिवरण निम्न बमोजिम रहेको छ ।

१.३ जिल्लाको सामाजिक तथा जानसांखिक बिवरण

स्थानीय तहहरुको विवरण

जिल्ला	स्थानीय तह	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
रुकुम पूर्व	सिस्ने गाँउपालिका	३२७.१
	भुमे गाँउपालिका	२७३.७
	पुथा उत्तरगंगा गाँउपालिका	५६०.३
	जम्मा	**११६१.१**

श्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

नेपालको राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को अनुसार यस जिल्लामा १२,८८६ घरधुरी रहेका छन । जम्मा ५६,७८६ जनसंख्या रहेको यस जिल्लामा पुरूषको जनसंख्या २७,५१६ रहेको छ भने महिलाको जनसंख्या २९२७० रहेको

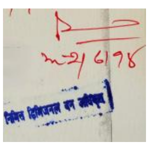

छ । यस जिल्लाको औषत परिवारको आकार ४.४१ र लैङ्गिक अनुपात ९४.०१ रहेको छ । यस जिल्लाको जनघनत्व ३४ जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

ख) स्थानीय तह अनुसार जिल्लाको जनसांख्यिक बनोट								
सि.नं.	स्थानिय तह	कूल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	घरधुरी	जनसंख्या	जनघनत्व	साक्षरता दर	लैङ्गिक अनुपात	कैफियत
१	सिस्ने गा.पा.	३२७.१	४२९९	१८५३४	५७	७५.६	९४.६८	
२	भूमे गा.पा.	२७३.७	४२११	१९८२९	७२	७०.६	९०.५	
३	पुथा उत्तरगंगा गा.पा.	५६०.३	४३६८	१८३०८	३३	६७.७	९६.२५	
जम्मा/औषत		**११६१.१**	**१२८७८**	**५६६७१**	**५४.००**	**७१.३०**	**९३.८१**	
						स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८		

१.४ जिल्लाको भौगोलिक अवस्थिति

जिल्लाको सिमानाः

पूर्वमाः बाग्लुङ्ग र म्याग्दी जिल्ला पश्चिममाः रूकुम पश्चिम जिल्ला

उत्तरमाः डोल्पा जिल्ला दक्षिणमाः रोल्पा जिल्ला

लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत उत्तरी भागमा पर्ने रुकुम (पूर्व) जिल्ला नेपालको मानचित्रमा २८°२८' अक्षांश देखि २८°५१' उत्तर सम्म र ८३°३०' देशान्तर देखि ८३°५८' पूर्व सम्म फैलिएको छ । समुद्री सतहबाट ७५० मि. देखि ७३६६ मि. सम्मको उचाई र कुल क्षेत्रफल सम्म फैलिएको यस ११९२.७० वर्ग किलो मिटर (ढोरपाटन शिकार आरक्षको क्षेत्रफल समेत) क्षेत्रफल ओगटेको यो जिल्ला प्राकृतिक हिसाबले खोंच, पहाड, लेक र हिमाल गरी चार भौगोलिक स्वरूपमा विभाजित छ । यो जिल्लाको सिमामा पूर्वबाट म्याग्दी र बागलुङ जिल्ला, पश्चिममा रुकुम पश्चिम, उत्तरमा डोल्पा र दक्षिणमा रोल्पासँग जोडिएको छ । यस जिल्लालाई नेपाल सरकारले हिमाली जिल्लाको रूपमा वर्गीकरण गरेको छ । ढोरपाटन शिकार आरक्षले ओगटेको क्षेत्रबाहेक यस जिल्लाले नेपालको कुल भू-भागको ०.७८ प्रतिशत भू—भाग ओगटेको छ ।

१.५ जिल्लाको भू-उपयोगिता

यस रुकुम (पूर्व) जिल्लाको भू—उपयोग अन्तर्गत वन क्षेत्र, कृषि भूमि, भकारी क्षेत्र, वगर क्षेत्र तथा अन्य क्षेत्रहरू प्रमुख रुपमा रहेका छन् । नेपाल सरकार भूमि सुधार मन्त्रालय अन्तर्गत नापी विभागले तयार गरेको टोपोग्राफिक नक्सांकनको तथ्यांक अनुसार रुकुम (पूर्व) जिल्लाको भू—उपयोगको विस्तृत विवरण तल दिइएको छ ।

भू-उपयोगको अवस्था :-

जिल्लाको स्थानीय तह अनुसार भू-उपयोग						
		स्थानीय तह अनुसार क्षेत्रफल (हे.)				
क्र.सं.	भू-उपयोग	भूमे गा.पा.	पुथा उत्तरगंगा गा.पा.	सिस्ने गा.पा.	कूल क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	कृषियोग्य जमिन	७२३४.७६	७०३६.२४	६०६७.८०	२०३३८.८०	१७.५
२	घाँसे मैदान	११३८.८१	१७५७२.२८	५८१२.५९	२४५२३.६७	२१.१
३	जलाधार क्षेत्र	३८.८३	१३९.६७	१६८.००	३४६.५०	०.३
४	बाँझो जमिन	१.९२	१०४०.१२	१७२४.७९	२७६६.८३	२.४
५	बुट्यान क्षेत्र	११९०.५०	३२५५.८२	१२०१.९४	५६४८.२६	४.९
६	वन जंगल क्षेत्र	१७७३०.५०	२६७८६.४८	१५३५०.७४	५९८६७.७१	५१.६
७	हिउँले ढाकेको क्षेत्र	-	१६०.९२	२३४४.९१	२५०५.८३	२.२
जम्मा		**२७३३५.३२**	**५५९९१.५३**	**३२६७०.७७**	**११५९९७.६०**	**१००**
८	ढोरपाटन क्षेत्र	-	-	-	५२२३०.५६	३१
कूल जम्मा		**२७३३५.३२**	**५५९९१.५३**	**३२६७०.७७**	**१६८२२८.१६**	

स्रोतः ICIMOD, 2010

१.६ वनको किसिमस र अवस्था

भौगोलिक तथा हावापानीको विविधताले गर्दा यहाँ विभिन्न किसिमका वन वनस्पति र वन्यजन्तुहरू पाइन्छन् । रुकुम (पूर्व) जिल्लाको वनका किसिमहरू निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

रुकुम (पूर्व) जिल्लाको वनका किसिमहरू

क) भौगोलिक अवस्थाको आधारमा

रुकुम (पूर्व) जिल्लाको वन क्षेत्रलाई उक्त क्षेत्रको हावापानी तथा भौगोलिक प्रकृतिक आधारमा विभिन्न प्रकारमा विभाजन गर्न सकिन्छ । विशेष गरी समुन्द्र सतहदेखि उच्चाई, विरावटपन, मोहोडा, माटो तथा वर्षाको लयागतको सूक्ष्म हावापानीको कारणले गर्दा समय वनस्पतिको प्रजातिहरूमा विविधता आउने गर्दछ । यस जिल्लाको वनलाई डोब्रेभ र शायख (१९७५) का अनुसार निम्न बमोजिमका प्रकारहरूमा विभाजन गरी अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

क.१ उपोष्ण चौडापाते वन (Sub-Tropical Broad Leaved Forest)

यस किसिमको वन समुद्र सतहबाट १०००—२००० मि. सम्म खोल्सीको छेउछाउ तथा औंसिलो भागमा पनि पाइन्छ । यसमा टुनी, उत्तिस, जामुन, साज लगायतका प्रजातिहरू पाइन्छन् ।

क.२ उपोष्ण सल्ला वन (Sub-Tropical Pine Forest)

यस किसिमको वन समुद्र सतहबाट १०००—२२०० मि. सम्मको उत्तरी तथा दक्षिणी मोहोडामा पाइन्छ । यस किसिमको वनमा घोटो सल्लाको बाहुल्यता पाइन्छ । घोटो सल्लाको वनमा कुनै पनि अन्य प्रजातिहरूको उपस्थिति नभएको भएता पनि यस प्रकारको वन वरपर मौवा, जामुन लगायतका रुच प्रजाति तथा अन्य बुट्यान प्रजातिहरूको उपस्थिति रहेको पाइन्छ ।

क.३ तल्लो समशीतोष्ण वन (Lower Temperate Forest)

यस अन्तर्गत तल्लो समशीतोष्ण चौडापाते वन (Lower temperate broad leaved Forest) र तल्लो समशीतोष्ण मिश्रित वन (Lower temperate mixed broad-leaved Forest) पर्छन् ।

तल्लो समशीतोष्ण चौडापाते वन समुद्र सतहबाट १५०० मि. देखि २१०० मि. सम्मको उचाईसम्म उत्तरी मोहोडामा पाइन्छ । यी वनहरूमा मुख्य गरी काफल, बाँकेको प्रजातिहरू, अँगेर आदि प्रजातिहरू पाइन्छन् । तल्लो समशीतोष्ण मिश्रित चौडापाते वन समुद्र सतहबाट १५००—२२०० मि. सम्मको उचाईमा पाइन्छ । यी वनहरूमा मुख्य गरी उत्तिस, तेजपात आदि प्रजातिहरू पाइन्छन् ।

क.४ माथिल्लो समशीतोष्ण वन (Upper Temperate Forest)

यस अन्तर्गत माथिल्लो समशीतोष्ण चौडापाते वन (Upper temperate broad leaved Forest) र माथिल्लो समशीतोष्ण मिश्रित वन (Upper temperate mixed broad-leaved Forest) पर्छन् ।

माथिल्लो समशीतोष्ण चौडापाते वन समुद्र सतहबाट २२००—३००० मि. सम्मको उचाईमा उत्तरी मोहोडामा पाइन्छ । यी वनहरूमा मुख्य गरी खस्रो आदि प्रजातिहरू पाइन्छ ।

माथिल्लो समशीतोष्ण मिश्रित चौडापाते वन समुद्र सतहबाट २५००—३५०० मि. सम्मको उचाईमा पाइन्छ । यी वनहरूमा मुख्य गरी गुंग्रास, ओखर, पाङ्गर आदि प्रजातिहरू पाइन्छ ।

क.५ समशीतोष्ण कोणधारी वन (Temperate Conifer Forest)

यस वनमा विभिन्न कोणधारी प्रजातिहरू जस्तैः

- धूपी सल्ला (Juniperus Spps.), गोब्रे सल्ला (Pinus wallichiana), देवदार (Cedrus Deodora), चिउरे सल्ला (*Tsuga dumosa*), बिन्जुरे सल्ला (*Abies pindrow*), पाइन्छन्।

यस किसिमको वन समुद्र सतहबाट २५००—३५०० मि. सम्मको उत्तरी पश्चिम मोहोडामा पाइन्छ।

क.६ सब - अल्पाइन वन (Sub - Alpine Forest)

यस किसिमको वन समुद्र सतहबाट ३०००—४२०० मि. सम्मको उचाईमा पाइन्छ । रुकुम (पूर्व) जिल्लाको माथिल्लो भागमा अवस्थित यस प्रकारको वनमाः

- तालिस पत्र (Abies spectabilis), भोजपत्र (Betula utilis), लालीगुराँस (Rhododendron spps.) प्रजातिहरू पाइन्छन् ।

क.७ अल्पाइन वन (Alpine Scrub)

यस किसिमको वन समुद्रबाट ४२०० मि. भन्दा माथिको उचाईमा रहेको तथा भुईंझुक, डोलेजुक जस्ता झार प्रजातिहरूको उपस्थिति रहेको छ ।

माथि उल्लेखित प्रकारका वनको क्षेत्रफल तथा पाइने मुख्य प्रजातिहरू निम्न बमोजिमको तालिकामा देखाइएको छ।

क्र.सं.	वनको प्रकार	समुद्री सतहदेखी उचाई (मि.)	मूख्य प्रजाती	कैफियत
१	उष्ण वन	१००० मि. भन्दा कम	साल, सिसौं	
२	उपोष्ण चौडापाते वन	१०००-२०००	उत्तिस, टुनी, दल्लो	
३	उपोष्ण खोटेसल्लाको वन	१०००-२२००	खोटेसल्लो	
४	तल्लो समसितोष्ण चौडापाते वन	१७००-२२००	बाँझ, अंगेर, काफल, तेजपात	
५	माथिल्लो समसितोष्ण चौडापाते वन	२२००-३०००	गुंरास, पागर, ओखर, खस्रु	
६	समसितोष्ण कोणधारी वन	२०००-३०००	धुपी,गोब्रेसल्लो, देवदार, ठिङ्ग्रे सल्लो, चिङ्गुरे सल्लो	
७	सब अल्पाईन वन	३०००-४१००	तालिसपत्र, भोजपत्र	
८	अल्पाईन वन	४१००-५०००	भुईचुक, डालेचुक	
९	स्थायी हिउँक्षेत्र	५००० मि. भन्दा बढी		
	जम्मा			

स्रोतः डि.व.का. रूकुम (पूर्वी भाग) को पञ्चपर्षिय योजना, २०७४

(ख) वनको भू-स्वामित्व र व्यवस्थापनको पद्धतिको आधारमा

वन ऐन, २०७६ ले संरक्षित क्षेत्र बाहिर रहेका वनलाई भू-स्वामित्वको आधारमा राष्ट्रिय वन र निजी वन गरी दुई प्रमुख भागमा विभाजन गरेको छ । साथै व्यवस्थापकीय र जिम्मेवारीको आधारमा राष्ट्रिय वनलाई पुनः सरकारद्धारा ब्यवस्थित वन, चक्ला वन, साझेदारी वन, संरक्षित वन, सामुदायिक वन, कबुलियती वन र धार्मिक वन गरी ७ प्रकारमा रहेका छन् । जस अन्तर्गत यस जिल्लामा रहेका वनका प्रकारहरू निम्न बमोजिम रहेका छन

क) वनको प्रकार र क्षेत्रफल				
सि.नं	वनको प्रकार	संख्या	वन क्षेत्रफल (हे.)	कैफियत
१	राष्ट्रिय वनक्षेत्र			
1.1	सरकारद्वारा ब्यवस्थित वन	1	४८१३५.०१	
1.2	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	157	१७३१८.१२	
1.3	कबुलियती वन उपभोक्ता समूह	21	६२.८४	
जम्मा			६५५१५.९७	
३	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	१	५२२३०.५६	
स्रोतः ICIMOD, 2010				

ख.१ राष्ट्रिय वन

वन ऐन २०७६ बमोजिम राष्ट्रिय वन भन्नाले निजी वन बाहेको वनक्षेत्रलाई जनाउँदछ । यस अन्तर्गत सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, साझेदारी वन, चक्ला वन, धार्मिक वन र कबुलियत वन पर्दछन । यस जिल्लामा साझेदारी वन, चक्ला वन र धार्मिक वन छैनन । डिभिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग) को पञ्चवर्षिय योजना, २०७४ बमोजिय यस जिल्लाको कूल वनक्षेत्र ५६४२३ रहेको छ ।

ख.१.१ सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

वन ऐन २०७६ मा व्यवस्था बमोजिम सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको व्यवस्थापनको लागि विभागले तोकिएको बमोजिम तयार भएको स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्नु पर्ने हुन्छ । सोको कार्यान्वयन गर्ने, कार्य योजनाले निर्देशित गरेको कार्य तथा वन विकास कार्य बाहेक सरकारद्वारा व्यवस्थित वनमा अन्य कुनै पनि कार्य गर्न नपाउने, सो वनको वन पैदावारमा नेपाल सरकारको स्वामित्व रहने, सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको वन पैदावार उपयोग गर्न, हटाउन, वन पैदावार बिक्री वितरण गर्न, निलामी गर्न वा ओसारपसार गर्न तोकिएको अधिकारीले तोकिए बमोजिम इजाजत दिन सकिने व्यवस्था छ । डिभिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग) को आ.व. २०८१/०८२ को वार्षिक प्रतिवेदन अनुसार यस जिल्लामा कूल ३९०४२.०४ हेक्टर वनक्षेत्र सरकारद्धारा व्यवस्थित वनक्षेत्रको रूपमा रहेको छ ।

ख.१.२ सामुदायिक वन

यस रुकुम (पूर्व) जिल्लामा विभिन्न स्थानीय तह अनुसारको सामुदायिक वनको संख्या तलका तालिकाहरूमा देखाइएको छ।

स्थानीय तह अनुसार सामुदायिक वनको बिवरण						
क्र.सं.	स्थानीय तह	सामुदायिक वन संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या	कैफयत
१	सिस्ने गा.पा	६५	५००२.२	६२०७	३२७७४	
२	भूमे गा.पा.	५९	७८२३.०३	६४४९	३५७५४	
३	पुथा उत्तरगंगा गा.पा.	३३	४५८२.६८	३९११	२१५७०	
जम्मा		**१५७**	**१७४०८**	**१६५६७**	**९००९८**	

ख.१.३ कबुलियती वन

डिबिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग) को आ.व. २०८१/०८२ को वार्षिक प्रतिवेदन अनुसार यस जिल्लामा जम्मा २१ वटा कबुलियती वन रहेका छन जस्को कूल क्षेत्रफल ६५.८८ हे. रहेको छ । यस वनमा २४१ घरधुरी र १३०६ जना जनसंख्या आवद्ध रहेका छन । स्थानीय तह अनुसार कबुलियती वनको संख्या तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्थानीय तह अनुसार कबुलियती वनको बिवरण					
क्र.सं.	स्थानीय तह	कबुलियती वन संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या
१	सिस्ने गा.पा.	९	३९.३६	१०८	५६०
२	भूमे गा.पा.	१०	२२.९	११२	६०९
३	पुथा उत्तरगंगा गा.पा.	२	३.६२	२१	१३७
जम्मा		२१	६५.८८	२४१	१३०६

ख.२ निजी वन

यस रूकुम (पूर्व) जिल्लामा १० वटा दर्तावाल निजी वन रहेका छन जस्को कूल क्षेत्रफल ४.२८ हेक्टर रहेको छ । यसको बृस्तित विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

रुकुम (पूर्व) जिल्लाको निजी वन सम्बन्धी विवरण							
सि. नं	निजि वन धनिको नाम	जिल्ला	ठेगाना		दर्ता मिति	क्षेत्रफल (वर्ग.मि)	कै.
			न.पा/गा.पा	वडा नं			
१	बल बहादुर थापा	रुकुम पूर्व	सिस्ने	५	८/२४/२०६१	४६४५	
२	ज्ञान बहादुर पुन	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	१२/७/२०६४	२१३०	
३	कृष्ण बहादुर बुढा	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	१२/७/२०६४	७९१०	
४	कृष्ण बहादुर के.सी	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	२/२०/२०६५	१७५०	
५	धन बहादुर पुनमगर	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	१२/७/२०६४	३०९०	
६	प्रसाद पुन	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	९/१७/२०६८	३००५	
७	मोहन सिं दमाई	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	९/१७/२०६८	२२४५	
८	भागिदल पुन	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	९/१७/२०६८	२५००	
९	कृष्ण बहादुर बुढा	रुकुम पूर्व	पुथा उत्तरगंगा	१२	९/१७/२०६८	२१५०	
१०	तारा ओली	रुकुम पूर्व	भुमे	६	१२/२५/२०७५	१३३७५	
		जम्मा				**४२८००**	

स्रोत :डि.व.का.रुकुम पूर्व २०७९

१.७ वन्यजन्तु तथा वनस्पती प्रजातीहरु

यस जिल्लामा रेडपाण्डा, चितुवा, बँदेल, थार, घोरल, भारल, कस्तुरी मृग, नाउर, रतुवा, र्याल, बाँदर, विभिन्न प्रजातीका सरिसृप प्रजातीका वन्यजन्तुहरु पाइन्छन् । रुख प्रजातीका वनस्पतीहरुमा प्राकृतिक रुपमा भोटे सल्लो, गोभ्रे सल्लो, उत्तिस, पाङ्गर, काफल, दुनि, लाली गुर्सु, बाँझु, फल्लाट, खस्रु, भोजपतर, आदि रहेका छन् भने अन्य जडिबुटी तथा गैरकाठ वनस्पतीहरुमा रिठा, अमला, लौठ सल्ला, काउलो, दालचिनी, टिमुर, चिराइतो, चिउरी, गुर्जो, चुकु, लोकटा, अल्ली, सतुवा, पदमचाल, यार्सागुम्बा, पाँचऔंले, गुच्चीच्याउ, बोखो, बेल, सिलाजीत, सर्पगन्धा, कालादाना, भोजपतर, भुईचुक, डोलेचुक, मुढो, सोमलता, सिङ्नु, हर्रो, वराँ, भ्याकुर, ओखर, कुट्की, सुनाखरी, वनलसुन, अमला, साधारण रातोच्याउ, साताठोके, भुतकेस, बिष्मा, समायो, पापणद्वा, कुरिलो, भ्याउ, सुगन्धवाल, निगालो, बज्रदन्ती, घोट्टो, बिषजरा, कुट्की, जटामसी, चिरोला, धतुरो आदि रहेका छन् ।

१.८ जियोलोजी

महाभारत पर्वतशृङ्ख हिमाली भू-भाग सम्म फैलिएको यस जिल्लामा आन्तरिक र पर्खाल चट्टानहरु पाइन्छन् । त्यस्तै जिल्लाको उत्तरी भागको क्षेत्रहरुमा फलाम, तामा, सिलिकन र चुनढुंगा आदिका खानीहरु रहेको बताईन्छ । भौगोलिक विशेषताहरुको कारण यस जिल्लामा विभिन्न प्रकारको माटो पाइन्छ । यस जिल्लाको अधिकांश भूभागमा Lithic subgroup समूहको माटो पाइन्छ । यसले करिब ४३ प्रतिशत क्षेत्र ओगटेको छ । यो कडा चट्टानयुक्त माटो हो । जिल्लामा माटोको अधिकांश भाग गेग्रापूर्ण, पाङ्गो र बलो माटो रहेको छ ।

१.९ जलवायु

भौगोलिक विविधताको कारण यहाँको जलवायुमै पनि विविधता पाइन्छ । यहाँ खास गरी उष्ण, समशीतोष्ण र शीतोष्ण हावापानी पाइन्छ । समुद्र सतह देखि ३५० मि. देखि ३५४५ मि. सम्मको उचाइमा अवस्थित यो जिल्लाको औसतमा अधिकतम तापक्रम २९ डिग्री सेल्सियस र न्यूनतम तापक्रम ६ डिग्री सेल्सियस रहने गर्छ । तर हिमाली र तराईमा गर्मीको तापक्रम प्राय ० डिग्री भन्दा कम हुने देखिन्छ । जाडो समयमा उच्च क्षेत्रमा हिउँ पर्दछ । यस जिल्लामा आषाढ, श्रावण र भाद्रमा बढी वर्षा हुने गर्दछ । यहाँको औसत वार्षिक न्यूनतम ११०० मि.मि. देखि अधिकतम २४०० मि.मि. सम्म पाइएको छ ।

१.१० जल सम्पदा

जिल्लाको ४८.२३ प्रतिशत भूमिमा ५० से.मी. भन्दा कम गहिराइ देखि अधबच चुरानको तहसम्म र १२.७७ प्रतिशत भूमिमा ५० से.मी. भन्दा बढी गहिराइदेखि अधबच चुरानको तहसम्म भूमिगत पानीको तह रहेको छ । तल्लो मध्यम भागमा २० से.मी. बढी गहिराइ देखि अधबच चुरानको तहसम्म भूमिगत पानी पाइन्छ ।

यस जिल्लाको नदीवाह प्रणाली सानीभेरी, तुकुचे खोला, पेल्मा खोला, सिस्ने खोला जस्ता प्रमुख जलाधार क्षेत्रहरु पर्दछन् । सानीभेरी जिल्लाको करिब बीचभाग भए पूर्वबाट पश्चिम तर्फ बगेर गएको छ । जिल्लाको अधिकांश भू-भाग तारा भएरको जलाधार क्षेत्रमा नै पर्दछ । जिल्लाको पश्चिमी र उत्तरी क्षेत्रको नदीवाह भने सानीभेरीको जलाधार क्षेत्र पर्दछ भने पूर्वी क्षेत्र तर्फ तुकुचे खोलाको जलाधार क्षेत्र पर्दछ ।

यसले तुकुचे (पूर्व) जिल्लाका विभिन्न भागहरुमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउनुका साथै जल विद्युत् विकासको लागि समेत प्रशस्त सम्भावना रहेकोछ साथै ती नदी किनारामा भएको तट तथा केही समथर भू-भाग मानव

बस्तीहरुको विकासको लागि थप अवसरहरु उपलब्ध गराएकोछ । त्यस्तै सानीभेरीको नदी किनाराका विभिन्न स्थानहरुमा तापीयपानीका मुहानहरु (हट स्प्रिङ) रहेका छन् । यसले जिल्लामा पर्यटकीय विकासको सम्भावनालाई समेत बढाएको छ ।

सानीभेरीका सहायक खोलाहरु

सिस्ने खोला	पेल्मा खोला	रम्मा खोला	खोप्रियार खोला
मैकोट गाड	उत्तरगंगा	कोर्जोखोला	तुकुचे खोला
रुकुमगाड	महत खोला	नासीभाङ खोला	चुनगाउँ खोला

श्रोत: जिल्ला समन्वय समिति, रुकुम २०७६

कमलदह, त्रिशूल दह, सुन दह, पुतला दह, सम्घे दह, गुस दह, वराह क्षेत्रजस्ता पर्यटकीय दृष्टिकोणले समेत महत्त्वपूर्ण गन्तब्यको तहहर पनि यहाँको समृद्ध पारिस्थितिकी प्रणाली तथा जलस्रोतका आधारहरु हुन् । यसको विशेष फटन (स्यालाफाट), घुन्के फटन (मोरावाङ), गुवा फटन (सानीभेरी), पञ्चवाट फटन, बक्माङ फटन (आठविसकोट) जस्ता प्रमुख फटनहर पनि जिल्लाको जल स्रोतको रुपमा रहेका छन् ।

१.११ धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्वका सम्पदाहरु

यो जिल्ला धार्मिक महत्वका सम्पदाहरुमा धनी मानिन्छ । यहाँका प्रमुख धार्मिक स्थलहरुमा वराह मन्दिर र शिवजी मन्दिर (रुकुमकोट), मष्टस्थान (मैकोट), देउराली मन्दिर (स्यालापाखा), दाहेगट/शिद्ध देवता मन्दिर (खाडा) आदि पर्दछन् ।

यो जिल्ला पर्यटकीय सम्पदाहरुमा पनि त्यतिकै महत्वपूर्ण मानिन्छ । यहाँका प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरुमा सिस्ने हिमाल, पुथा हिमाल, कमल दह, पुपाल दह, सुन दह, देउराली गुफा, तकसेरा गाउँ, लुकुम गाउँ, राङसी गाउँ, कोल गाउँ, हुकाम गाउँ, मैकोट गाउँ, सिमा गाउँका मगर बस्तीहरु, रुकुमकोट बस्ती, भेरेपाटन शिकार आरक्ष आदि रहेका छन् । त्यस्तै अन्य पर्यटकीय स्थलहरुमा हुकामको लेक, लालपाटान, चित्र पाटन, प्रमाल लेक, भारमारे लेक, देउराली गुफा (रुकुमकोट) रहेका छन् । साथै यस जिल्लाको सांस्कृतिक पर्यटनमा भुमे नाच, भोक्यो नाच, पैंसेरा नाच, झाँक्रिली, सिङारो, मयुर, टप्पा, सौरठी आदि नाचहरु रहेका छन् । बल पुजारी, शंख पुजारी मेला, पानीगौ मेला, नाघीझो मेला, कुनाखोचे मेला, चैते दसैं मेला लगायतका विभिन्न स्थानिय मेला तथा चाडपर्व पनि यस जिल्लाको सांस्कृतिक पर्यटनका क्षेत्रहरु हुन् ।

१.१२ मुख्य पेशा

यस जिल्लाको मुख्य पेशा कृषि हो जस अन्तर्गत खाद्यान्न उत्पादन, पशुपालन, फलफुल खेती, तरकारी खेती रहेको छ । अन्यमा नोकरि, व्यापार, उद्योग तथा ज्यालादारी पर्दछन् ।

१.१३ कृषि तथा पशुपालन

यस जिल्लाको कुल ११२९३२ हेक्टर जमिन मध्ये २०२५६ हेक्टर (१७.९५ प्रतिशत) खेती योग्य जमिन

भएको अवस्थमा छ । यहाँका अधिकांश मानिसहरु कृषि पेशामा संलग्न छन् । यहाँ उत्पादन हुने कृषि उपजहरु निम्नानुसार छन्:

फलफुलः कागती, स्याउ, स्याउ, जुनार, केरा, नासपाती, अम्वा र आँपजस्ता आदि ।

खाद्यबालीः धान, गहुँ, जौ, उवा, मकै, कोदो, भटमास, मास, फापर, मसुरो, तोरी, आलु, अदुवा, बैंसार, खुर्सानी, लसुन, काउली, गोलभेंडा ओखर, टिमुर लगायतका अन्य बाली आदि ।

पशुपालनः यहाँ प्रायः स्थानिय पशुपंक्षी पालन गरिन्छ । पशुहरुमा प्रमुख रुपमा गाई, भैंसी, राँगो, बाख्रा, भेंडा, सुंगुर, बंगुर, कुकुरा आदि पालिने गरिन्छ ।

१.१४ शैक्षिक विवरण

रुकुम जिल्ला पूर्ण साक्षर भइसकेको छैन । साक्षरता प्रतिशत कुल ६२.०९ रहेकोमा पुरुष ७१.२३ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ५४ प्रतिशत मात्र रहेको छ । यस जिल्लामा ९ क्याम्पस, २३ माध्यमिक विद्यालय, १२ आधारभूत विद्यालय, ८८ बालविकास केन्द्र, १२ सामुदायिक सिकाई केन्द्र र ३ संस्थागत विद्यालय रहेका छन् ।

१.१५ स्वास्थ्य सेवा

जिल्लामा सरकारी, निजि र सामुदायिक स्तरबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुँदै आएको छ । सरकारी स्तरबाट जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, जिल्ला अस्पताल, स्वास्थ्य चौकीहरुबाट सेवा प्रदान हुँदै आएको छ । निजि स्तरबाट करिब २ दर्जन निजी औषधालय तथा पसलहरुले यस जिल्लामा स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा प्रदान गर्दै आएका छन् ।

गरेका छन् । जिल्लामा रहेका १९ वटा सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरु लगायत निजी तवरबाट संचालन भएका स्वास्थ्य संस्थाहरुले यस क्षेत्रमा सेवा दिइरहेको भएता पनि स्वास्थ्यको दृष्टिकोणले रुकुमको अवस्था सन्तोषजनक मान्न सकिंदैन । यस जिल्ल मा १ वटा जन स्वास्थ्य कार्यालय, १ वटा जिल्ला अस्पताल, १ वटा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, १६ वटा स्वास्थ्य चौकी र करिब २३ वटा निजी औषधालय तथा पसलहरू रहेका छन ।

१.१६ प्रमुख बजार केन्द्र

यहाँका प्रमुख बजारहरुमध्ये रुकुमकोट, नाइगाड, खाराबाङ, खावाङबगर, कांकी, लुकुम, भल्का, तकसेरा, हुकाम, मैकोट, पुइमा, महत, चुनगाउँ, मझाट आदि हुन् ।

१.१७ सडक तथा यातायात

आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लागि आवश्यक आधारभूत पूर्वाधार सडक यातायातको सेवा भन्दा कम छविनको माध्यम हो । तर रुकुम पूर्व जिल्लामा अहिले सम्म सडक यातायातको अवस्था कमजोर छ । यद्यपि डाङ घोराही देखि डोल्पा जोड्ने शहीद मार्गले उत्तर दक्षिणलाई जोड्दछ । यस्तै गरी मुसिकोट देखि बुटवलतिर बाङ्गुङ हुँदैतिन मध्यवर्ती राजमार्गले पोखरा, काठमाण्डौ र बुटवलसम्मको यातायातले सहज पहुँचमा पुर्याएको छ, साथै अन्य छिमेकी जिल्लाहरु बीच मोटरबाटोको सुविधा बढेको छ । चुनगाढ रुकुमकोटदेखि सिस्ने सडक, हुकाम नाइगाड सडक र अन्य जिल्ला सदरमुकामहरुलाई जोड्ने सडक यातायातको सञ्जाल बन्दैछ जसले सरकारी नीति अनुसार पनि जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने यी सडकको निर्माण कार्य अगाडि बढ्दोछ र यसको प्रमुख लक्ष्य भनेको गरिबी निवारण तथा दिगो विकास गर्न श्रम र साधनको समुचित परिचालन मार्फत विकासको प्रतिफलको न्यायोचित वितरण हो ।

१.१८ हवाई यातायात

यस जिल्लामा हवाई मैदानहरु रहेका छैनन् । नजिकको हवाई मैदान रुकुम पश्चिम जिल्लाको सदरमुकाम खलंगामा रहेको छ । उक्त हवाई मैदानबाट काठमान्डौ र नेपालगञ्ज उडान हुँदै आएको छ भने अर्को हवाई मैदान जोरशिलामा रहेको छ, उक्त हवाई मैदान हाल स्तरोन्नती गरिँदै रहेको यहाँबाट जानकारी हुन्छ ।

१.१९ हुलाक तथा सञ्चार

ईलाका हुलाक : ३   अतिरिक्त हुलाक : १०   ए.डि.एस.एल. सेवा : २४

नमस्ते मोबाइल सेवा : ३३०० सी.डी.एम.ए सेवा : १४५४

दुरसञ्चार सेवा : यहाँ जिल्लामा दुरसञ्चार कार्यालय स्थापना भई सञ्चार सेवामा टेलिफोन तथा नेपाल टेलिकम, सि.डि.एम.ए., फाईवर नेट, एन सेल र हेलो नेपालका मोबाइल सेवाहरु उपलब्ध छन् ।

रेडियो टेलिभिजन तथा पत्रपत्रिका : यस जिल्लाबाट पत्रपत्रिकाहरु प्रकाशन भएको पाईंदैन । काठमाण्डौं तथा दाङबाट प्रकाशित केही राष्ट्रिय दैनिक, साप्ताहिक तथा दैनिक पत्रपत्रिकाहरु पनि आउने गरेका छन् । हाल केवल नेटवर्क मार्फत नेपाल तथा अन्य राष्ट्रहरुद्वारा प्रसारण हुने च्यानल सुविधाहरु पनि उपलब्ध छन् । त्यस्तै स्थानीय स्तरमा रेडियो पूर्व रुकुम एफ.एम., रुक्मीली एफ.एम. मार्फत पनि विभिन्न कार्यक्रमहरुको प्रसारण हुने गरेको छ ।

१.२० विद्युत सेवा तथा ऊर्जा

यस जिल्ला भित्र नै विद्युत उत्पादन भई प्रसारण भएको पाइन्छ । हालसालै यस जिल्लामा केन्द्रिय प्रसारण विद्युत समेत सुरु भएको अवस्था रहेको छ । विद्युत उत्पादन तथा प्रसारण सम्बन्धि विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ :

- कुल विद्युत उत्पादन : १२१० कि.वा., साना तथा लघु विद्युत उत्पादन संख्या : २७
- परम्परागत घट्ट संख्या : १२७, सुधारीएको घट्ट संख्या : ९
- सुधारीएको चुलो संख्या : १३८६

१.२१ बैंक तथा वित्तीय सेवा

वित्तीय संस्थाहरुः

- ने. बै. रुकुमकोट शाखा, राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक, प्रभु बैंक, म.बि. सि. एशिया बैंक, डिजो बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, लक्ष्मी लघु वित्त वित्तीय संस्था, स्वदेशी वित्तीय संस्था, मिरमिरे लघु वित्त वित्तीय संस्था, रुकुमणी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, डिजीप्रेमस लघु वित्त वित्तीय संस्था, स्वदेशी लघु वित्त सहकारी संस्था, जनसेवी लघु वित्त वित्तीय संस्था ।

१.२२ वन उत्पादनमा आधारित उद्योग व्यवसाय

रुकुम पूर्व जिल्ला भौगोलिक हिसाबले दुर्गम जिल्ला भएको कारण वन पैदावर संकलन तथा दुबानी गर्न कठिनाई र खर्चिलो भएको हुँदा वन पैदावरमा आधारित उद्योग व्यवसायहरु फस्टाउन सकेका छैनन्। हाल रुकुमको खारा मुषिकोट देखि रुकुमकोट हुँदै लुकुम सम्मको मध्य पहाडी बाटोको सुविधा, महत देखि तकसेरा पिपलडुङ्गा नयाँबजार सम्म मोटरबाटोको सुविधा भएको हुँदा पहिलेको तुलनामा वन पैदावरमा आधारित उद्योगहरुको संख्यामा वृद्धि हुने अपेक्षा गरिएको छ।

रुकुम (पूर्व) जिल्लामा वन पैदावर उद्योगहरुमा बढी मात्रा काठमा आधारित फर्निचर तथा काठ उद्योगहरु बढि रहेका छन् र तिनिहरु प्राय जसो घरेलुस्तरमा सिमित रहेका छन्। तर थोकमा वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरु कम मात्रामा रहेका र तिनिहरु केहीपनि समयको लागि मात्र सञ्चालनमा रहने र पछि विविध कारणले गर्दा बन्द हुने गरेको पाइन्छ।

घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति रुकुम (पूर्व) को रेकर्ड अनुसार हाल सम्म यस जिल्लामा हाल सम्म ५ वटा फर्निचर तथा काठ उद्योग, ४ वटा नेपाली कागज उद्योग, ४ वटा नर्सरी उद्योग र ११ वटा अन्नल, ५ वटा भिमल प्रशोधन तथा कपडा तथा साबुन उद्योग र २ वटा दर्ता भएका छन् ।

२. डिभिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग) को संक्षिप्त परिचय

वि.स. २०४० साल अघि सत्यान वन डिभिजन कार्यालय अन्तर्गत मुषिकोट रेञ्ज कार्यालयले यस जिल्लामा वन संरक्षण तथा विकास सम्बन्धि काम कारवाही गरिरहेकामा २०४० सालमा गरिएको संगठनात्मक परिवर्तन पश्चात् रुकुम जिल्ला वन कार्यालयको स्थापन भएको हो । पुनः वि.स. २०७० सालमा वन विभागको संगठनमा गरिएको परिवर्तन अनुसार यो जिल्ला “ङ” वर्गमा राखिएको थियो जस अन्तर्गत ५ वटा ईलाका वन कार्यालयहरु रहेका थिए भने हाल साविकको रुकुम जिल्ला दुई भागमा विभाजन भई रुकुम (पूर्व) जिल्ला कार्यक्षेत्र रहेको यो कार्यालय वि.स. २०७५ साल पश्चात प्रदेश सरकार अन्तर्गत रुकुम (पूर्व) जिल्लाको डिभिजन वन कार्यालयको रुपमा स्थापना भई कार्यसञ्चालनमा रहेको छ । हाल यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत ४ वटा सब डिभिजन वन कार्यालय रकेकामा स्वीकृत दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको संख्या ३५ जना रहेको छ ।

२.१ कार्यालयको उद्देश्य

डिभिजन वन कार्यालयका मूलभूत उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम छन ।

- ❖ डिभिजनको क्षेत्रभित्रको राष्ट्रिय वनको संरक्षण, सम्वर्धन तथा सदुपयोग गर्ने ।
- ❖ डिभिजन स्तरीय संघीय र प्रदेश सरकारका वनसंग सम्बन्धित ऐन, नियम तथा नीतिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।
- ❖ प्रचलित ऐन, नियम र नीति अनुसार सम्भाव्य सामुदायिक तथा कबुलियती वन क्षेत्रहरुको पहिचान, विकास एवं व्यवस्थापन गर्ने ।
- ❖ डिभिजन स्तरिय वन विकास कार्यमा जनसहभागिता परिचालन गर्दै वन निकायबाट जनतालाई प्रवाह गर्नुपर्ने सेवा सुविधा चुस्त, दुरुस्त, प्रभावकारी वन प्रशासनबनाई कायम गर्ने ।
- ❖ डिभिजनको क्षेत्रमा नीजि वन र कृषि वन प्रणालीको विकास विस्तार गर्ने एवं आवश्यक सिप, ज्ञान र प्रविधी हस्तान्तरण गर्ने ।
- ❖ जिल्लाको स्वीकृत पञ्चवर्षिय योजना अनुसार वन संरक्षण, वनको ब्यवस्थापन तथा सदुपयोग गर्ने ।
- ❖ जडिबुटीको संकलन पूर्जी र निकासी पूर्जी दिनुका साथै यस जिल्लामा पाईने जडिबुटीको संरक्षण र दिगो उपयोगका लागी नीति तथा कार्यक्रम बनाउने ।
- ❖ डिभिजन स्तरिय सरकारी तथा स्थानीय निकाय र गैरसरकारी संघसंस्थाहरु, स्थानीयतहहरुसंग समन्वय विस्तार गरी वन विकास एवं व्यवस्थापन कार्यहरु संचालन गर्ने ।
- ❖ डिभिजनमा संचालित वन विकास कार्यक्रमको प्रगती बिबरणको साथै अनुगमन प्रतिवेदन प्रदेश वन निर्देशनालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश र अन्य सम्वन्धित निकायहरुमा पेश गर्ने ।
- ❖ संघीय र प्रदेश सरकारले तोकेको अन्य कार्यहरु गर्ने गराउने ।

२.२ कार्यालयको कार्यक्षेत्र

- ❖ वन विकास तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि संघीय र प्रदेश सरकारका ऐन, नियम नीति र निर्देशन कार्यान्वयन गर्ने ।
- ❖ वन संरक्षण एवं सम्बर्धन सम्बन्धि ऐन, नियम र नीति तर्जुमा संशोधन र परिमार्जन गर्न वन निर्देशनालय मार्फत प्रदेश मन्त्रालय र वन तथा भू-संरक्षण विभागलाई सहयोग गर्ने ।
- ❖ डिभिजनस्तरिय वन विकास सम्बन्धि योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवं कार्यान्वयन गरी अन्य सरोकारवालासंग समन्वय विस्तार गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

- नीजि वन र कृषि वनवाली विकास एवं व्यवस्थापन गर्न सरोकारवालालाई आवश्यक प्राविधिक सुझाव सल्लाह दिने
- वन व्यवस्थापन, गुणस्तरीय नर्सरी एवं विरुवा उत्पादन बृक्षारोपण, जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी जानकारी सर्वसाधारणलाई उपलव्ध गराई वन व्यवस्थापन कार्यमा जनसहभागिता परिचालन गर्ने ।
- दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको लागि कार्यक्रम तर्जुमा गरी वन निर्देशनालयमा पेश गर्ने र स्वीकृत भइ आएपछि कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन अपराधसँग सम्बन्धित अभियुक्तहरुको लागि सरल र सुविधाजनक एवं मापदण्ड अनुसारको हिरासत व्यवस्थापन गर्ने गराउने ।
- वन तथा भू-संरक्षण विभागको निर्देशन अनुसार प्रदेशमा रहने स.व.र .क्याम्पको परिचालन गर्ने गराउने ।
- कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम वन अपराध नियन्त्रण र अर्धन्यायिक न्याय सम्पादन गर्ने गराउने ।

२.३ कार्यालयको संगठन संरचना

डिभिजन वन कार्यालय, रूकुम (पूर्वी भाग) को संगठन संरचना निम्नानुसार रहेको छ । यस संगठनमा कर्मचारीहरुको जम्मा दरबन्दी ३५ जनाको रहेकोमा ३० जना पदपुर्ती रहेको छ ।

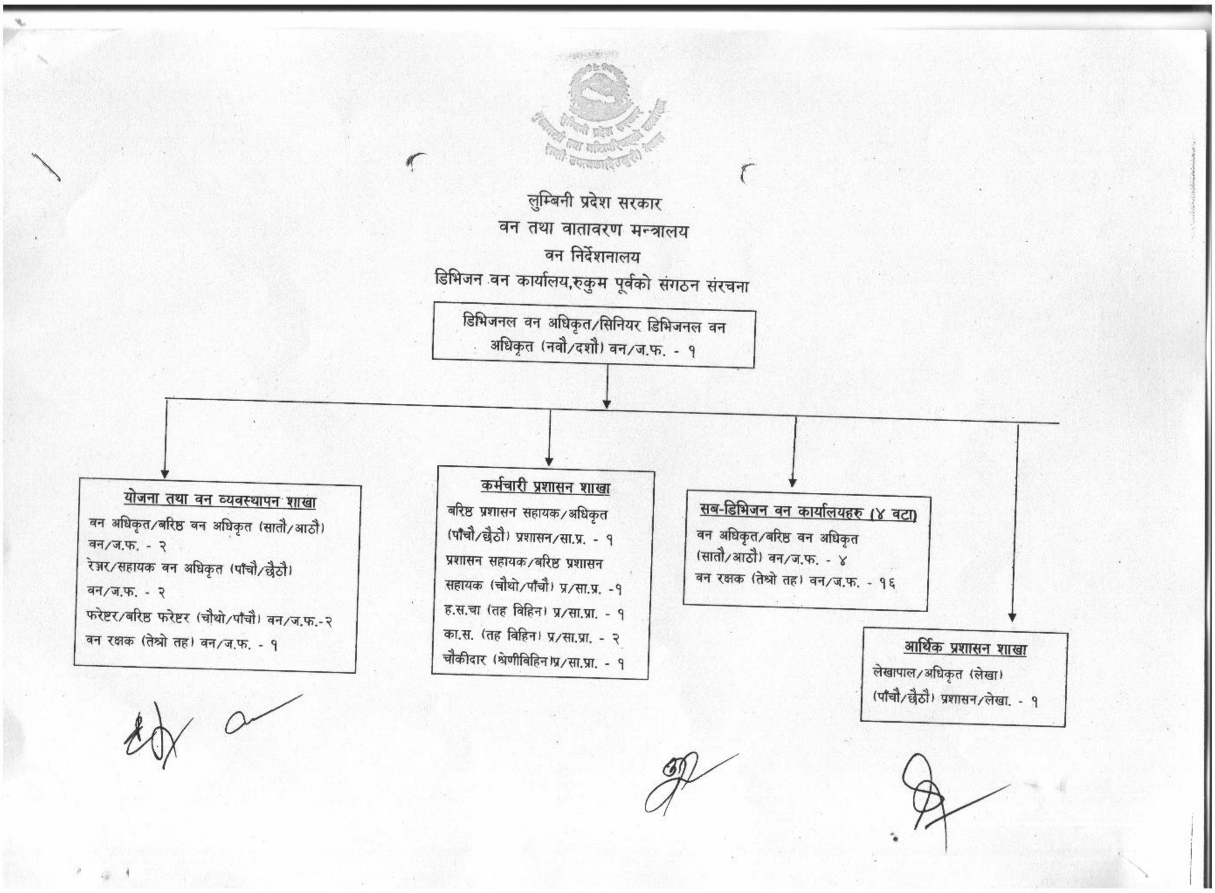

पद	दरबन्दी संरचना	पदपुर्ती संख्या	कैफियत
डि.व.अ.	१	०	नि.डि.व.अ.
व.अ./ब.व.अ.	६	२	
रेञ्जर/स.व.अ.	२	२	
ब.प्र.स./अधिकृत	१	१	
प्र.स./ब.प्र.स.	१	१	
लेखापाल/अधिकृत	१	१	
फरेष्टर	२	२	२ जना अध्धयन विदामा रहेका ।
वन रक्षक	१७	१७	
ह.स.चा.	१	१	करारमा
चौकिदार	१	१	करारमा
का.स.	२	२	करारमा
जम्मा	३५	३०	

यस कार्यालय मातहतमा रहेका ४ वटा सब डिभिजन वन कार्यालयहरुको नामावली र कार्यक्षेत्रको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

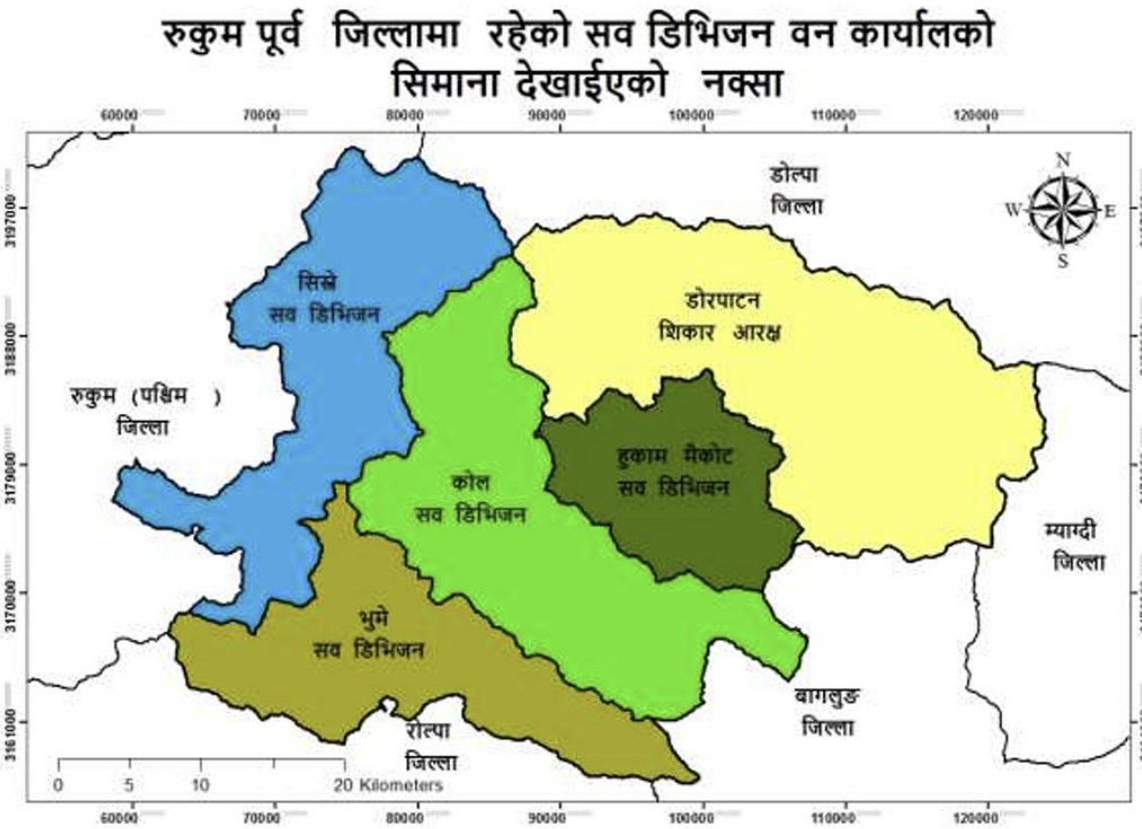

क्र.स.	सब डि.व.का.को नाम	कार्यालय रहेको स्थान	साविकका गा.वि.स.हरू	हालको संरचना अनुसारको कार्यक्षेत्र
१	सिस्ने	सिस्ने गा.पा. ५, रूकुमकोट	रूकुमकोट, पोखरा, प्वाङ्	सिस्ने गा.पा. का सम्पूर्व वडाहरू
२	भूमे	भूमे गा.पा. २, खाबाङ्गबगर	काँडा, काँक्री, मोराबाङ्ग, महत र चुनवाङ्ग	भूमे गा.पा. का सम्पूर्ण वडाहरू
३	कोल	पुथा उत्तरगंगा गा.पा. १०, टकसेरा	टकसेरा, कोल, राङ्गसी, जाङ	पुथा उत्तरगंगा गा.पा. का ६ देखी १४ नं. सम्मका वडाहरू
४	हुकाम मैकोट	पुथा उत्तरगंगा गा.पा. ५, रिसल्ला	हुकाम, रन्मामैकोट	पुथा उत्तरगंगा गा.पा. का १ देखी ५ नं. सम्मका वडाहरू

२.४ वन कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार

यस डिभिजन वन कार्यालयको आफ्नै भवन नहुँदा हाल सिस्ने गाउँपालिका वडा नं. ५, ताकुरा स्थित भाडाको भवनमा कार्यालय संचालन भई रहेको छ । त्यसै गरी अन्तर्गत रहेका सब-डिभिजन वन कार्यालयका भवनहरु पनि अधिकांश भाडामा संचालनमा रहेका छन् । विगतको सशस्त्र द्वन्द्वको समयमा आगजनी भई कार्यालय भवनहरु नष्ट भएका छन्। जग्गाको हकमा साविकको रुकुमकोट गा.वि.स. वडा नं. ७, हालको सिस्ने गाउँपालिकाको वडा नं. ५ को कि.नं. १४५१ (क्षेत्रफल ०.७५ वर्ग मिटर), साविकको जिल्ला वन कार्यालय अन्तर्गत रुकुमकोट स्थित रुकुमकोट रे.पो.को भवन हाल क्षतिग्रस्त भवनावशेषको रुपमा रहेको र उक्त स्थानमा जिल्ला स्तरीय नर्सरी संचालनमा रहेको छ ।

डिभिजन वन कार्यालय, रुकुम पूर्व अन्तर्गतका भवनहरुको स्थिति यस प्रकार रहेको छ।

कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार

सि.नं.	विवरण	भवनको अवस्था	कार्यालय संचालनको अवस्था	कैफियत
१	डिभिजन वन कार्यालय	भवन नभएको	हाल भाडामा रुकुमकोटमा कार्यालय संचालनमा रहेको	आफ्नै नाममा जमिन रहेको, भवन निर्माण हुनुपर्ने।
२	डि.अ. अ. आवास	भवन नभएको	हाल भाडामा रुकुमकोटमा कार्यालय संचालनमा रहेको	भवन निर्माण हुनुपर्ने।
३	सिस्ने सब डिभिजन	भवन नभएको	हाल भाडामा रुकुमकोटमा कार्यालय संचालनमा रहेको	भवन निर्माण हुनुपर्ने।
४	भूमे सब डिभिजन	भवन नभएको	भाडामा लिने प्रक्रियामा सन्चालन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको।	भवन निर्माण हुनुपर्ने।
५	कोल सब डिभिजन	भवन नभएको	भाडामा लिने प्रक्रियामा सन्चालन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको।	भवन निर्माण हुनुपर्ने।
६	हुकाम मैकोट सब डिभिजन	भवन नभएको	पूरानो जर्जरिएको अवस्था भवनमा	

२.५ डिभिजन वन कार्यालयबाट प्रदान गरिने मुख्य मुख्य सेवाहरू

- वन संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास सम्बन्धी परामर्श
- सामुदायिक वन, कृत्रिम वन, धार्मिक वन उपभोक्ता समूह दर्ता तथा नवीकरण
- सामुदायिक वन, कृत्रिम वन, धार्मिक वन हस्तान्तरण
- निजी वन तथा सघं/संस्थाका विभिन्न किसिमका वन, कृषि वन, वन तथा वागवानी सम्बन्धी प्राविधिक र अन्य सहयोग
- वन पैदावार बिक्री वितरणमा प्राविधिक तथा कानुनी सहयोग
- स.उ.स., क.उ.स., धार्मिक वन उपभोक्ता समूहहरूलाई प्राविधिक सेवा प्रदान
- जनचेतनामूलक कार्यक्रम तथा विभिन्न तालिम गोष्ठी संचालन
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना तयारी तथा कार्यान्वयनका लागि सहयोग
- बिर्क्ष उत्पादन तथा खरिद र वितरण
- बिर्क्ष उत्पादन, वृक्षारोपण, लघु उच्च विकास तथा आयमुख कार्यक्रमहरूमा अनुदान सहयोग
- घरेलु तथा बैदेशिक रोजगार पिडितका लागि काठ सहयोग
- वन पैदावारको अनुज्ञापत्र तथा राजश्व संकलन
- सामुदायिक वन कार्ययोजनामा क्रियाशील वन कार्ययोजना पुनरावलोकन
- जडिबुटी विकास उत्पादन तथा खेतीका लागि निजी व्यक्ति तथा समूह, संघ संस्थालाई सहयोग
- जडिबुटीको बिउ व्यवसाय
- फरेष्ट क्षेत्रमा जडिबुटी खेती विस्तार
- स.उ.स., क.उ.स., धार्मिक वन उपभोक्ता समूहको अनुगमन तथा निरीक्षण
- वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन र उपयोगमा सम्बन्धी विभिन्न क्रियाकलापहरू संचालन

२.६ वन अतिक्रमणको अवस्था र अतिक्रमण नियन्त्रण सम्बन्धी भावी योजना

सिमाना मिल्ने, आफ्नो नाममा दर्ता गराउने, अन्य प्रयोगका लागि बनको भूमाफु कूनै संघ संस्थाका नाममा लिई खोजजाँचबाट वनको अतिक्रमण हुने गर्दछ । यस अतिक्रमण बनलाई बनको रुपमा राखी अतिक्रमण गर्नेहरूलाई पत्रका गरि तिनिहरुलाई वन ऐन नियम अनुसार कारवाही गर्नु पर्ने हुन्छ । त्यस्तै सिमाना मिल्ने तथा दर्ता गराउने कामबाट अतिक्रमण हुने गरेको प्रायः कमी व्याजन वन सिमांकन कार्यहरूलाई नियमितता दिनुपर्ने देखिन्छ ।

अतिक्रमित क्षेत्रमा बनेको घर, छाप्रा, टहराहरू भत्काउँदा मानविय संवेदनशीलता उत्पन्न हुनु, वन अतिक्रमण गर्नु अपराध हो भन्ने सामाजिक मान्यता नहुनु, यदाकदा राजनीतिक दाउपेचबाट वन अतिक्रमणकारिहरूलाई सुकुम्बासीको नामाकरण गर्नु, सडक लगायतका अन्य विकास निर्माण तथा सार्वजनिक भौतिक निर्माणको काममा समेत वन क्षेत्रको प्रयोग गर्ने गरिएको, भौगोलिक र राजनीतिक विकटताका कारण प्रशासनको निकायहरूबाट

यथेष्ट निगरानी पुऱ्याउन नसक्दा प्रशासनिक शुल्कताको फाइदा उठाउनु, वन कार्यालय संग प्रयाप्त स्रोत र साधनको कमी हुनुने अतिक्रमणकारिहरूले प्रश्रय पाएको छ ।

यस जिल्लाको वन क्षेत्रलाई अतिक्रमण हुनबाट बचाई राख्न नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको वन अतिक्रमण नियन्त्रण रणनीति २०७६ मा भएको व्यवस्था अनुसार नयाँ वन अतिक्रमण हुन नदिन र भएको अतिक्रमण क्षेत्रलाई हटाउन जिल्ला वन अतिक्रमण तथा व्यवस्थापन कार्यालय गठन गरी सोको नेतृत्वमा हटाईन्छ । वन अतिक्रमण हुन नदिन स्थानिय एफ. एम. रेडियो र पत्रपत्रिका मार्फत प्रचार प्रसार गर्ने, डुर गरस्ती गर्ने, नयाँ वन अतिक्रमण हुने बिउत्कै अतिक्रमण हटाई वृक्षारोपण गरी सामुदायिक बनको रुपमा विस्तार गर्दै लैजाने जस्ता भावी योजनाहरु डिभिजन वन कार्यालय रुकुम (पूर्व) को रहनेछ ।

२.७ यस कार्यालयबाट प्राप्त हुने सेवा, प्रकृया, अवधी र दस्तुर ।

यस कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवाहरु, सेवा दिने शाखा, सेवा लिने प्रकृया, लाग्ने दस्तुर र अवधि निम्न नागरिक वडापत्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

नागरिक वडापत्र

सि.नं.	प्रदान गरिने मुख्य सेवाहरु	सेवा प्राप्त गर्दा आवश्यक पर्ने कागजातहरु	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने		जिम्मेवार शाखा	कार्य समयमा नभएमा उजुरी गर्ने निकाय
			शुल्क दस्तुर	समय		
१.	निजी वन दर्ता सिफारीश	जग्गाधनीको नागरिकताको प्रतिलिपी, जग्गाधनी प्रमाणपूर्जा, जग्गाको ट्रेस नक्शा, मालपोत तिरेको रसिद, फिल्ड निरीक्षण प्रतिवेदन, कार्ययोजना, निवेदन	निःशुल्क	फिल्ड निरीक्षण भै पेश भएको १ दिन भित्र	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
२.	सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह गठन / विधान दर्ता	रीतपुर्वकको निवेदन, वन प्राविधिकको सहयोगमा तयार गरेको ४ प्रति विधान, विधान अनुमोदन गरेको समुहको निर्णय प्रतिलिपी, स.डि.व.का.को सिफारिस	निःशुल्क	पेश हुन आएको विधान अध्ययन गर्दा पुनर्विचार गर्नुपर्ने देखिएमा समुहबाट सो समेत गरी पेश हुन आएको ७ दिन भित्र	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
३.	सामुदायिक वन हस्तान्तरण	रीतपुर्वकको निवेदन, वन प्राविधिकको सहयोगमा तयार गरीएको ५ प्रति वन कार्ययोजना, कार्य योजना अनुमोदन गरेको समुहको निर्णय प्रतिलिपी, स्थानिय	निःशुल्क	पेश हुन आएको कार्य योजना अध्ययन गर्दा पुनर्विचार गर्नुपर्ने देखिएमा समुहबाट सो समेत गरी पेश हुन आएको ७ दिन भित्र	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत

		तह र स.डि.व.का.को सिफारिस,				
४.	सामुदायिक वन नविकरण	रीतपुर्वकको निवेदन, वन प्राविधिकको सहयोगमा पुनरावलोकन गरीएको वन कार्ययोजना ५ प्रति, कार्य योजना अनुमोदन गरेको समुहको निर्णय प्रतिलिपी, गत आर्थिक वर्षको वार्षिक प्रतिवेदन तथा लेखा परिक्षण प्रतिवेदन, स्थानिय तह र स.डि.व.का.को सिफारिस,	निःशुल्क	पेश हुन आएको कार्य योजना अध्ययन गर्दा पुनर्विचार गर्नुपर्ने देखिएमा समुहबाट सो समेत गरी पेश हुन आएको ७ दिन भित्र	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
५.	सामुदायिक वनको काठ, दाउरा कटान तथा संकलन सहमती	रीतपुर्वकको निवेदन, गत आर्थिक वर्षको वार्षिक प्रतिवेदन तथा लेखा परिक्षण प्रतिवेदन, समुहको निर्णय प्रतिलिपी, स.डि.व.का.को सहयोगमा लगत संकलन र छपान गरी तयार गरीएको अनुसुची १ देखी ६ सम्मको फारम, छपान चेक जाँच प्रतिवेदन	निःशुल्क	छपान चेकजाँच भै प्रतिवेदन पेश भएको १ दिन भित्र	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
६.	सामुदायिक वनको काठ, दाउरा स्थानतरण सहमति	काठ दाउराको संकलन सहमति, कटान रजिष्टर, काठ दाउरा उत्पादनको लगत, आन्तरकि खपतको लगत, लिलाम सहमति, लिलाम विक्रिको सुचना, लिलाम स्विकृत भएको कागजातहरु, प्रदेश संचित कोष्मा राजस्व दाखिला भौचर र मु.अ. कर तिरेको भौचर, विमार्का प्रतिवेदन	काठ दाउराको हकमा प्रदेश संचित कोषमा २५% राजस्व र मु.अ.कर (काठको हकमा)	फिल्डकार्य समाप्त भै पेश भएको १ दिन भित्र	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
७.	वन व्यवस्थापन लगायत विभिन्न बिषयमा	फोन वा प्रत्यक्ष भेटघाट (०८१-४१३११५) (९७४६९३०९१५)	निःशुल्क	तुरुन्तै	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत

	प्राविधिक सल्लाह					
८	विरुवा वितरण र वृक्षारोपण	बिरुवा रोपण गर्ने जग्गाको कि.नं. खुलेको निवेदन, जग्गाधनि पुर्जाको प्रतिलिपि, नागरकिताको प्रतिलिपि, समुहरसंघ संस्थाको हकमा निर्णय र पत्र	निःशुल्क	निवेदन पेश भएको १ दिन भित्र	योजना शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
९.	जडिबुटी संकलन इजाजत	रितपूर्वकको निवेदन, फर्म दर्ताको प्रमाणपत्र, स्थायी लेखा नं., कर चुक्ता प्रमाणपत्र, राजस्व दाखिला भौचर	प्रदेश वन नियामावली २०७९ को अनुसुची ३६ र ३७ बमोजिमको राजस्व	तुरुन्तै	वन व्यबस्थापन शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
१०.	गैरकाष्ठ वनपैदावार स्थानान्तरण इजाजत	निवेदन, संकलन इजाजत पत्र, तोकिएको वन कर्मचारीले पेश गरेको नापतौल मुचुल्का र प्रतिवेदन,	प्रदेश वन नियामावली २०७९ को अनुसुची ३६ र ३७ बमोजिमको राजस्व	नापतौल मुचुल्का र प्रतिवेदन पेश भएपछी तुरुन्तै	वन व्यबस्थापन शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
११.	निजी वनरनिजी आवादीको जग्गाको काठ दाउराको कटान इजाजत	रितपुर्वकको निवेदन, जग्गाधनी प्रमाण पूर्जाको प्रतिलिपि, जग्गाको ट्रेस नक्शा, स्थानीय निकायको सिफारिश, दर्तावाला निजी वनको हकमा दर्ता प्रमाण पत्र र सर्जमिन मुचुल्का, छपान मुल्यांकन, स.डि.व.का.को सिफारिस	निःशुल्क	छपान मुल्यांकन सहित स.डि.व.का. बाट पेश हुन आएपछी पेश भएपछी तुरुन्तै	वन व्यबस्थापन शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
१२	निजी वनरनिजी आवादीको जग्गाको काठ दाउराको स्थानान्तरण इजाजत	रितपुर्वकको निवेदन, काठ दाउरा उत्पादनको लगत मुल्यांकन, मु.अ.कर दाखिला भौचर, विमार्का प्रतिवेदन	मु.अ.कर (काठको हकमा)	विमार्का प्रतिविदन पेश भएको पेश भएको १ दिन भित्र	वन व्यबस्थापन शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
१३.	विकाश कार्यक्रमको भुक्तानी	लागत अनुमान, सम्झौता, कार्यादेश नापी किताव, प्राविधिक विल, सम्बन्धित	निःशुल्क	फिल्ड निरीक्षण प्रतिवेदन पेश भएको १ दिन भित्र	आर्थिक प्रशासन शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत

		कामको विल भरपाई, निर्णय, सार्वजनिक सुनुवाई, कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन, स.डि.व.का.को सिफारिस, फिल्ड निरिक्षण प्रतिवेदन, योजना शाखाको सिफारिस				
१४.	गुनासोरउजुरी	व्यहोरा खुलेको उजुरीको निबेदन	नि:शुल्क	उजुरीको प्रकृति हेरी समय निर्धारण हुने	प्रशासन शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
१५.	धरौटी फिर्ता	निवेदन, प्रमाण पुगेको कागजपत्र तथा सक्कल वैंक भौचर, सम्बन्धित शाखाको सिफरिस	नि:शुल्क	निवेदन पेश भएको १ दिन भित्र	आर्थिक प्रशासन शाखा	डिभिजनल वन अधिकृत
१६.	निवेदन चिठ्ठी पत्र दर्ता, चलानी तथा सोधपुछ	निवेदन, चिठ्ठी पत्र कार्यालय प्रमुखको तोकआदेश भएपछी	नि:शुल्क	तुरुन्तै दर्ता चलानी गरी सम्बन्धित शाखामा पठाइने	दर्ता चलानी फांट	डिभिजनल वन अधिकृत
१७.	सुचना माग	माग गरिएको सुचनाको विवरण खुलेको निवेदन	नि:शुल्क	निवेदन पेश भएको ५ दिन भित्र	सुचना अधिकारी	डिभिजनल वन अधिकृत
१८	सुचना अधिकारी	बरिष्ठ वन अधिकृत सन्तोष चौधरी मोवाइल नम्बर ९७४६९३०९१५				
१९	गुनासो सुन्ने अधिकारी	नि. डिभिजनल वन अधिकृत गणेश बहादुर खड्का मोवाइल नम्बर ९८५७८२००१८				

२.८ गुनासो तथा उजुरी दर्ता सम्बन्धी ब्यवस्था

यस कार्यालयबाट दफा २ बमोजिमका सेवा प्रवाहबाट कुनै सेवाग्राही बञ्चित हुन पर्ने अवश्था भएमा वा सेवा तथा कार्यालयको कामकार्वाही उपर चित्त नबुझेमा कार्यालयको सूचना अधिकारी वा कार्यालय प्रमूखलाई टेलिफोन मार्फत वा कार्यालयमा रहेको गुनासो पेटिकामा लिखित गुनासो तथा उजुरी दर्ता गर्न सक्नेछ । यस्ता विभिन्न माध्यमबाट कार्यालयलाई प्राप्त गुनासो तथा उजुरीहरूलाई मासिक रूपमा छुटै रजिष्टर खडा गरी दर्ता गरिनेछ । यसरी गुनासो वा उजुरी गर्ने ब्यक्तीको पहिचान गोप्य राखिनेछ ।

२.९ गुनासो तथा उजुरीको सुनुवाई गर्ने प्रक्रिया र अधिकारी

दफा २.८ बमोजिम यस कार्यालयमा प्राप्त मौखिक तथा लिखित गुनासो/उजुरी सुन्ने तथा निर्णय गर्ने अधिकारी यस कार्यालयको डिभिजनल वन अधिकृत हुनेछ । यसको लागी मासिक रूपमा कार्यालय प्राप्त मौखिक तथा लिखित गुनासो/उजुरीलाई कार्यालय प्रमूख, सूचना अधिकारी र प्रशासन शाखा प्रमूखले छानविन गरी तथ्यगत गुनासो/उजुरीलाई सम्बन्धित शाखासँग छलफल गरी निर्णय गर्ने र तथ्यहिन गुनासो/उजुरीलाई बदर गरी सम्बन्धित गुनासो/उजुरकर्तालाई कारण सहित जानकारी गराउने । यसरी प्राप्त गुनासो/उजुरी डिभिजनल वन

अधिकृतको अधिकारक्षेत्र भन्दा बाहिर निर्णय गर्नुपर्ने भएमा डिभिजनल वन अधिकृतले आफ्नो राय सहित आवश्यक निर्देशन लागि तालुक निकायमा पठाउने प्रक्रिया रहेको छ । उक्त गुनासो/उजुरीका विषयमा तालुक निकायबाट प्राप्त निर्देशन बमोजिम निर्णय हुनेछ ।

२.१० निर्णय उपर पुनः उजुरी वा पुनरावेदन गर्ने निकाय र प्रकृया

यसरी दफा २.९ बमोजिम गरेको निर्णय उपर चित्त नबुझेमा तालुक निकाय प्रदेश वन निर्देशनालय र वन तथा वातावरण मन्त्रालय, राप्ती उपत्यका, देउखुरीमा उक्त निर्णय उपर चित्त नबुझेको विषयमा पुनः उजुरी गर्न सक्नेछ । वन तथा वन्यजन्तु अपराध सम्बन्ध यस कार्यालयले गरेको निर्णय/फैसला उपर चित्त नबुझेमा कानूनले तोकेको म्याद भित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्ने प्रावधान रहेको छ ।

२.११ सूचना अधिकारी र प्रमुखको नाम र पद

प्रमुख र सूचना अधिकारीको नाम र पद यस प्रकार छन ।

क) कार्यालय प्रमुखको नाम : गणेश बहादुर खडका

पद : डिभिजनल वन अधिकृत,

सम्पर्क नं. : ९८५७८२००१८

ख) सूचना अधिकारीको नाम : सन्तोष चौधरी

पद : बरिष्ठ वन अधिकृत

सम्पर्क नं. : ९७४६९३०९१५

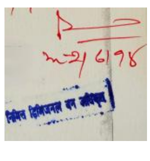

३. चालु आर्थिक वर्ष 2081/082 मा यस कार्यालयबाट सम्पन्न भएको मूख्य मूख्य कृयाकलापहरू

पहिलो त्रैमासिक प्रगति प्रतिवेदन

आ.व. २०८२/०८३ — रू. लाखमा

सि.नं.	ब.उ.शि.नं.	वार्षिक कार्यक्रमको नाम	वार्षिक बजेट रू. लाखमा			वार्षिक खर्च रू. लाखमा			बित्तिय प्रगति प्रतिशत			प्रगति प्रतिशत
			चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
क) प्रशासनिक तर्फ			३७८.३	७५	४५३.३	६६.८४	०	६६.८४	१७.६७	०	१४.७४	१५
१	३२९०१०१२	डिभिजन वन कार्यालयहरू	३७८.३	७५	४५३.३	६६.८४	०	६६.८४	१७.६७	०	१४.७४	१५
ख) कार्यक्रम तर्फ			११४.२०	२११.०१	३२५.२१	०.३७	१.७३	२.१०	०.३२	०.८२	०.६५	३९.५२
२	३२९०००१२	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	६	६७.३४	७३.३४	०.००	०	०	०.००	०	०.००	३.४४
३	३२९०००१३	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार विकास कार्यक्रम	२.५	५०	५२.५	०	०	०	०.००	०	०.००	०
४	३२९०००१६	वातावरण तथा जलवायु अनुकुलन कार्यक्रम	०	१०.००	१०.००	०	१.३८	१.३८	०.००	१३.८	१३.८०	१०
५	३२९०००१८	कृषि वन तथा बृहत्तर हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	०	४४.६७	४४.६७	०	०	०	०.००	०	०.००	२२.९५
६	३२९९११२१	समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	९५.९	२६	१२१.९	०.३७	०.३५	०.७२	०.३९	१.३४६	०.५९	३.१४
७	३२९९११२३	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	९.८	०.००	९.८०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०
८	३२९९११२५	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	०	१३	१३	०	०	०	०.००	०	०.००	०
		प्रशानिक तर्फ जम्मा	३७८.३३	७५.००	४५३.३३	६६.८४	०.००	६६.८४	१७.६७	०	१४.७४	१५
		कार्यक्रम तर्फ जम्मा	११४.२०	२११.०१	३२५.२१	०.३७	१.७३	२.१०	०.३२	०.८२	०.६५	३९.५२
		कूल जम्मा	४९२.५३	२८६.०१	७७८.५४	६७.२१	१.७३	६८.९४	१३.६५	०.६०५	८.८५	२७.२६

२. कार्यालयको आ.व. २०८२/०८३ को पहिलो त्रैमासिकको वित्तिय र भौतिक प्रगति (ब.उ.शि.नं. अनुसार)

सि.नं.	बजेट उपशिर्षक नं. (बिवरण सहित)	विनियोजित बजेट (रू. हजारमा)	हालसम्मको खर्च (रू. हजारमा)	बाँकी अवधीमा हुन सक्ने खर्च (रू. हजारमा)	हालसम्मको उपलब्धीहरू	बाँकी अवधिका सम्भावित उपलब्धिहरू	बजेट कार्यान्वयमा देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरु	कैफियत
१	३२९००१२ - वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	७३३४	०		• सामुदायिक वनको अनुगमनको कार्य भैरहेको । • वन अपराध नियन्त्रका लागी जिल्ला स्थित साझेदार निकायहरूसँग समन्वय बैठक सम्पन्न भएको तथा नियमित	• सामुदायिक वनको अनुगमन कार्य पुरा भई प्रतिवेदन तयार हुने । • लौठ सल्ला संरक्षणको काम सम्पन्न हुने । • लालीगुँरास संरक्षणको कार्य सम्पन्न हुने ।	• कार्यक्रमहरू को त्रैमासिक विभाजन नमिलेको हुनाले पहिलो त्रैमासिकमा धेरै तालिम गोष्ठी संचालन गर्न नसकेको ।	

					टुरगस्ती भैरहेको । • लौठ सल्ला संरक्षणको लागी वृक्षारोपण कार्य सम्पन्न भएको । • लालीगुँरास संरक्षणका लागी समूहसँग सम्झौता भई काम अगाडी बढेको । • सामुदायिक वनका महिला नेतृत्वलाई २ ईभेन्ट तालिम सम्पन्न भएको ।	• डढेलो नियन्त्रका लागी कार्ययोजना तयार गरी पूर्व तयारीका काम हरू जस्तै स्कूल शिक्षाको कार्यक्रम र अग्नी नियन्त्रण सामाग्री खरिद कार्य सम्पन्न हुने । • दुर्लभ लोपउन्मुख रेडपाण्डा कार्यक्रम संचालन गरिने ।		
२	३२९००१३ -जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार विकास कार्यक्रम	५२००	०		• ओखर विकास कार्यक्रमको कार्यक्रम खण्डिकरण तयार भई ओखरको विरूवा मागको सूचना प्रकाशन भएको । • टिमुर विकास कार्यक्रम अन्तर्गत टिमुरको विरूवा मागका लागी सूचना प्रकाशन भएको ।	• ओखर विकास कार्यक्रम अन्तर्गत ओखरको रूट स्टक तयारी, नयाँ नर्सरी स्थापना तथा पुरानोको मर्मत संभार, Grafting को काम संचालन हुने । • नर्सरीमा टिमुरको विरूवा उत्पादनको कार्य संचालन हुने ।	• कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि समयमा नआउँदा कार्यक्रम खण्डिकरण तयार गर्न ढिलो भई कार्यक्रम कार्यान्वयन मा ढिलाई भएको ।	
३	३२९०००१ ६- वातावरण तथा जलवायु	१०००	१३८		• सार्वजनिक स्थल गाँउ/नगर सरसफाई कार्कम	• फोहोर व्यवस्थापन कार्यक्रम सम्पन्न हुने ।		

	अनुकूलन कार्यक्रम				अन्तर्गत रूकुम (पूर्व) जिल्लाको मूख्य पर्यटकिय स्थल भूमे गा.पा. १ पर्ने चौरी खर्कमा श्रीमान सचिव ज्यू र श्रीमान प्र.जि.अ. ज्यूको सहभागितामा सरसफाई कार्यक्रम सम्पन्न ।	• स्कुल वन बगैंचा कार्यक्रम सम्पन्न हुने । • बर पिपल शमी तथा लाकुरी रोपण तथा चौतारा ब्यवस्थापन कार्यक्रम सम्पन्न हुने ।		
४	३२९००१८ -कृषि वन तथा बृहत्तर हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४४६७	०		• गत वर्षको विरूवा स्याहार संभारको काम भैरहेको । • नर्सरी मर्मतको कार्य अगाडी बढेको । • हरित सडक लुम्बिनीको पहिचान कार्यक्रम अन्तर्गत बृक्षारोपणको काम भै रहेको ।	• विरूवा उत्पादनको कामहरू सुचारू गर्ने । • नर्सरी मर्मतको काम सम्पन्न हुने । • चालु आ.व.मा गरिने बृक्षारोपणका लागी वृक्षारोपण योजना तयार पारी पूर्व तयारीका कामहरू संचालन गर्ने । • हरित सडक लुम्बिनीको पहिचान कार्यक्रम सम्पन्न गर्ने ।		
५	३२९९११२ १-सम्वृद्धिका लागि वन(संघ शसर्त अनुदान)	१२१९ ०	३७		• १ वटा स्थानीय तहसँगको समन्वय बैठक सम्पन्न भएको ।	• विरूवा उत्पादनको कार्य अगाडी बढ्ने । • कर्मचारी टिम विल्डिङ्ग गोष्ठी सम्पन्न हुने ।	• कार्यक्रमहरू को त्रैमासिक विभाजन नमिलेको हुनाले पहिलो	

					• २ वटा वन सुरक्षा समितिको बैठक सम्पन्न भएको । • १ वटा जिल्ला वनक्षेत्र समन्वय समितिको बैठक सम्पन्न भएको । • एक वर्षिय तथा बहुवर्षिय विरूवा उतपादनको कार्य अगाडी बढेको । • सा.व.उ.स.हरू को कार्ययोजना नविकरणको काम अगाडी बढेको ।	• विभिन्न तालिम गोष्ठीहरू सम्पन्न गरिने । • सा.व.उ.स.हरू को कार्ययोजना नविकरणको काम सम्पन्न हुने । • वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना तयार पारी वन डढेलो नियन्त्रणका लागी पूर्व तयारीका कामहरू गरिने । • पात, पतिङ्गर तथा झाडी ब्यवस्थापनको काम संचालन हुने ।	त्रैमासिकमा धेरै तालिम गोष्ठी संचालन गर्न नसकेको ।	
६	३२९९११२ ३-राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	९८०	०			• सामुदायिक वन ब्यवस्थापन, सहजिकरण र सशक्तिकरण का काम संचालन गरिने । • सा.व.उ.स. को कार्ययोजना नविकरण गरिने ।		
७	३२९९११२ ५-जडिबुटी विकास कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	१३००	०			• प्राकृतिक रूपमा रहेको जडिबुटी संरक्षणका कार्यहरू गरिने । • पकेट क्षेत्रमा जडिबुटी		

						संरक्षण तथा खेती विस्तारको कार्य गरिने ।		
८	३२९०१०१ २- डिभिजन वन कार्यालयहरू	४५३३३	६६८४					

३. राजश्व संकलनको अवस्था (प्रदेश संचित कोष र संघ छुट्टाछुट्टै) समूहमा जम्मा भएको समेत

क्र. सं.	राजश्व शिर्षक	हालसम्मको राजश्व संकलन रू. (प्रदेश संचित कोषमा)	बाँकी अवधीमा प्राप्त हुन सक्ने राजश्व	देखिएका समस्या र चुनौतीहरू	कैफियत
१	१४२२९- अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	१२,०००।००			
२	१४२६४-वनक्षेत्रको अन्य आय	६०,०००।००			
३	१५५१११- बेरूजु	२,२४,२४४।००			
४	३३३६१-वनक्षेत्रको रोयल्टी	१३,९९,९८०।००			
जम्मा		१६,३६,२२४।००			

अनुसूची १- आ.व. २०८१/०८२ सम्ममा डिभिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग) मा दर्ता रहेका सामुदायिक वनको बिवरण ।

क्र. सं.	सामुदायिक वनको नाम	पालिका	वडा नं.	हस्तानतरण मिति	घरधुरी संख्या	जनसंख्या			क्षेत्रफल (हे.)	कैफियत
						महिला	पुरुष	जम्मा		
1	सल्लीपाखा	सिस्ने	1	2065।03।30	46	131	144	275	27.22	
2	लालीगुँरास	सिस्ने	1	2065।03।31	48	145	155	300	195.5	
3	खर्सुथला गैरीपातल	सिस्ने	1	2071।02।32	120	310	314	624	90.32	
4	बांछीमेला	सिस्ने	1	2066।03।31	120	310	314	624	67.2	
5	सिस्ने हिमाल	सिस्ने	1	2078।03।31	118	283	316	599	358.17	
6	सागवारी	सिस्ने	1	2067।03।32	110	260	275	535	417.53	
7	गोगनगैरा	सिस्ने	2	2053।03।27	30	88	86	174	16	
8	दलुगैरा रानीवन	सिस्ने	2	2055।03।25	40	113	119	232	16.73	

9	कपगार	सिस्ने	2	2060।03।29	24	80	76	156	95.66	
10	फुलबारी	सिस्ने	2	2066।03।31	61	150	181	331	49.29	
11	हरियाली	सिस्ने	2	2066।03।31	42	144	135	279	69.6	
12	कुसा	सिस्ने	2	2066।03।31	74	207	201	408	163.7	
13	सल्लेरी	सिस्ने	2	2066।12।17	91	325	347	672	186.6	
14	टाटे	सिस्ने	2	2067।03।32	19	48	49	97	36.95	
15	मैनेरी	सिस्ने	2	2067।03।32	47	107	113	220	65.59	
16	मौवारीपाखा	सिस्ने	2	2068।03।31	51	122	135	257	59.54	
17	पोखरा	सिस्ने	3	2052।12।07	130	393	343	736	77.48	
18	विसन चिउरी	सिस्ने	3	2052।12।07	108	294	284	578	102.7	
19	झिमा	सिस्ने	3	2051।02।30	140	141	156	297	108	
20	सिमल गैरी	सिस्ने	3	2054।02।14	75	187	212	399	100	
21	सानोभेरी	सिस्ने	3	2067।03।32	76	200	237	437	4.09	
22	कुलावन	सिस्ने	4	2052।12।07	121	310	329	639	9.64	
23	स्यालागुँरास	सिस्ने	4	2073।04।02	44	105	130	235	18.14	
24	नेटाको पातली	सिस्ने	4	2054।02।14	101	238	232	470	73.63	
25	नौमेला	सिस्ने	4	2056।03।25	123	314	344	658	14.1	
26	आरपाखा	सिस्ने	4	2054।02।14	135	369	386	755	32.42	
27	बुकीमेला	सिस्ने	4	2057।01।30	62	151	156	307	9.25	
28	ठुलामेला	सिस्ने	4	2065।03।31	67	172	193	365	24.94	
29	पिमानेटा	सिस्ने	4	2070।03।18	121	301	336	637	62.68	
30	चिउरीखोला छिपतारा	सिस्ने	4	2078।09।20	59	132	142	274	133.03	
31	लालीगुँरास	सिस्ने	4	2072।3।32	40	108	95	203	38	
32	मुलपाखा	सिस्ने	4	2070।03।18	48	135	146	281	11.09	
33	रानीकोट	सिस्ने	5	2082।03।25	105	234	265	499	98.48	
34	शिवशक्ति	सिस्ने	5	2053।03।10	255	587	604	1191	115.55	
35	जनशक्ति	सिस्ने	5	2054।02।15	181	575	570	1145	90.95	
36	औंलावाङ रानीकोट	सिस्ने	5	2055।01।31	46	142	158	300	109	
37	महिला जनजागरण	सिस्ने	5	2057।11।30	214	741	604	1345	101.64	
38	तितेचौर	सिस्ने	6	2052।12।07	144	320	337	657	45	
39	कमल दह संरक्षण	सिस्ने	6	2054।03।31	155	438	449	887	17.85	

40	डाङ्ग्रीबोट	सिस्ने	6	2055 । 01 । 31	59	154	174	328	15.75	
41	द्वारेझिङ्ग्री	सिस्ने	6	2055 । 01 । 31	68	195	218	413	35.64	
42	झाक्रीपानी	सिस्ने	6	2067 । 03 । 32	57	165	195	360	105.2	
43	सल्लेरी आला	सिस्ने	6	2053 । 03 । 25	89	204	234	438	13.36	
44	आला	सिस्ने	6	2056 । 03 । 15	95	263	325	588	2.53	
45	मेलबोट	सिस्ने	6	2055 । 01 । 31	198	346	358	704	15.86	
46	रानीवन महिला	सिस्ने	6	2057 । 03 । 15	123	338	373	711	53.63	
47	झाँक्रीगेल महिला	सिस्ने	6	2057 । 11 । 30	103	345	355	700	4.31	
48	तरवारा महिला	सिस्ने	6	2057 । 03 । 31	110	314	300	614	4.04	
49	गम्थली महिला	सिस्ने	6	2060 । 03 । 29	31	248	236	484	111.6	
50	मारीपाखा	सिस्ने	6	2067 । 03 । 32	155	475	512	987	1.34	
51	कौछेखाजीमेला सौरीखाल	सिस्ने	7	2054 । 02 । 14	82	243	248	491	243.3	
52	नौधारी	सिस्ने	7	2054 । 03 । 6	115	316	341	657	97.72	
53	किङ्गरीखोला	सिस्ने	7	2054 । 03 । 27	94	243	248	491	213.6	
54	लालीगुँरास	सिस्ने	7	2069 । 11 । 10	115	216	341	557	109.7	
55	भुरुङ्गा	सिस्ने	8	2053 । 03 । 24	127	334	302	636	24.85	
56	सिमपातल (क)	सिस्ने	8	2053 । 03 । 24	60	160	140	300	5.51	
57	जनता कल्याणकारी	सिस्ने	8	2056 । 03 । 21	83	249	264	513	185.9	
58	सिमपातल (ख)	सिस्ने	8		113	256	337	593	80	
59	किरण	सिस्ने	8	2057 । 05 । 15	103	295	325	620	170	
60	साउने पानी	सिस्ने	8	2066 । 03 । 31	118	236	305	541	25.94	
61	नुनथला बाकुबाङ	सिस्ने	8	2080 । 03 । 18	121	279	286	565	24	
62	ठुलागैरा	सिस्ने	8	2068 । 04 । 16	42	101	111	212	5.43	
63	जनएकता	सिस्ने	8	2068 । 04 । 16	116	116	168	284	76.86	
64	हरियाली भैंसीचरण	सिस्ने	8	2068 । 04 । 16	118	168	176	344	59.74	
65	हुर्दुमछहरा	सिस्ने	8	2080 । 03 । 29	121	279	286	565	3.13	
66	नरीवाङ	भूमे	1	2067 । 03 । 32	37	119	104	223	198.8	
67	बराह	भूमे	1	2082 । 03 । 25	67	79	89	168	436.86	
68	चौरी रिगल तिलाचन	भूमे	1	2069 । 03 । 21	460	1253	1230	2483	186.5	
69	यमधारा	भूमे	1	2068 । 03 । 31	69	150	139	289	192.7	

70	खुईम	भूमे	1		64	124	141	265	227.24	
71	सुक्राखोला	भूमे	1	2037 । 03 । 32	90	222	210	432	158.5	
72	मुलवाङ	भूमे	1	2068 । 03 । 21	157	329	375	704	118.4	
73	रुजीखोला	भूमे	1	2068 । 12 । 12	52	146	136	282	131.2	
74	वर्पिसिप	भूमे	1	2070 । 03 । 18	94	255	283	538	179.2	
75	वनवालारिग	भूमे	1	2070 । 03 । 18	33	66	92	158	134.4	
76	शिरखोली घर्तीवाला	भूमे	1	2070 । 03 । 18	58	159	145	304	200.98	
77	सुन्दर सोभा	भूमे	1	2073 । 04 । 02	163	671	661	1332	15.45	
78	लामपाटा	भूमे	1	2070 । 03 । 18	56	132	285	417	163.1	
79	पञ्चासे	भूमे	1	2070 । 03 । 18	56	151	162	313	313	
80	रानीवास	भूमे	1	2077 । 03 । 31	149	393	406	799	434.46	
81	स्यारबाङ	भूमे	1	2078 । 09 । 16	124	273	299	572	349.04	
82	रानीवन	भूमे	२	2065 । 03 । 31	275	740	747	1487	188.4	
83	गोन्टे	भूमे	२	2082 । 3 । 25	59	156	169	325	254.08	
84	बर्जिमगैरा	भूमे	2	2065 । 03 । 31	287	780	695	1475	80.28	
85	झाँक्रीकङ	भूमे	2	2072 । 03 । 31	49	112	140	252	87.87	
86	रामली	भूमे	2	2068 । 12 । 12	33	98	94	192	139.84	
87	सल्लेरी	भूमे	2	2067 । 03 । 32	68	222	219	441	47.03	
88	लुगुमेल	भूमे	2	2067 । 03 । 32	62	174	171	345	196.4	
89	लालीगुँरास	भूमे	2	2068 । 12 । 12	108	327	349	676	55.14	
90	सिद्धार्थ महिला	भूमे	2	2068 । 12 । 12	108	327	349	676	33.62	
91	बाल ज्योती	भूमे	2	2068 । 12 । 12	70	202	200	402	118.11	
92	क्वाल्खाखोला	भूमे	2	2071 । 01 । 12	76	243	229	472	128.8	
93	भुमे तिला	भूमे	2	2077 । 03 । 31	87	253	260	513	255.4	
94	राम्ररी	भूमे	3	2052 । 12 । 07	92	271	281	552	5.5	
95	गुराँसे	भूमे	3	2057 । 01 । 27	138	396	402	798	95.29	
96	भुँइचालो	भूमे	3	2057 । 01 । 27	140	377	388	765	99.99	
97	लाम्दावाली	भूमे	3	2066 । 03 । 31	100	307	212	519	47.46	
98	निङवाङ	भूमे	3	2078 । 09 । 16	166	433	407	840	493.05	
99	झुङलुङ	भूमे	4	2053 । 03 । 06	103	291	281	572	33	
100	कोटवारे	भूमे	4	2053 । 03 । 06	166	410	524	934	6	

101	भुकभुके पातल महिला	भूमे	4	2057 । 11 । 30	105	305	324	629	18.42	
102	विपाल	भूमे	4	2057 । 11 । 30	166	410	425	835	74.7	
103	राल्ना	भूमे	4	2057 । 11 । 30	137	366	360	726	5.25	
104	डालीबाङ्ग	भूमे	4	2064 । 03 । 18	150	378	351	729	169.76	
105	शेरावाङ	भूमे	5	2056 । 03 । 15	160	376	427	803	56.86	
106	भेंडा खर्क	भूमे	5	2061 । 03 । 31	51	144	137	281	40.66	
107	नाखरखोला	भूमे	6	2055 । 03 । 18	250	690	570	1260	13.49	
108	हरियाली	भूमे	6	2035 । 03 । 31	101	312	294	606	150.8	
109	तमारी	भूमे	6	2065 । 03 । 31	44	164	155	319	21.28	
110	रहुडाँडा	भूमे	6	2066 । 03 । 31	123	381	369	750	16.09	
111	फुलबारी	भूमे	7	2070 । 03 । 18	128	298	342	640	422.58	
112	खालाखुम्चरी	भूमे	7	2072 । 03 । 31	28	87	87	174	40.16	
113	जनचाहाना	भूमे	8	2068 । 03 । 31	210	600	633	1233	158.3	
114	चेप्टेढुङ्गा	भूमे	8	2052 । 12 । 07	135	402	412	814	54.87	
115	मजिङ्गा	भूमे	8	2057 । 01 । 26	105	300	277	577	5.5	
116	सुखाधारा खाएरोटे बगाले	भूमे	9	2053 । 03 । 30	97	293	327	620	195.1	
117	जौखर्या	भूमे	9	2067 । 03 । 32	62	178	191	369	73.47	
118	हरियाली	भूमे	9	2067 । 03 । 32	49	151	159	310	64.53	
119	खुर्पाखामे	भूमे	9	2067 । 03 । 32	62	178	191	369	55.04	
120	माछोथुमा	भूमे	9	2067 । 03 । 32	79	233	218	451	103.1	
121	गापातारा	भूमे	9	2082 । 03 । 25	88	248	274	522	71.12	
122	दह मुलको पुहा	भूमे	9	2070 । 03 । 18	95	318	295	613	104.4	
123	सिसाखोला	भूमे	9	2071 । 03 । 10	63	166	176	342	63.94	
124	धोवीसदा	भूमे	9	2072 । 03 । 31	45	138	129	267	38.52	
125	सिद्धपातल	पुथा उ.ग	1	2064 । 03 । 18	223	650	577	1227	80.28	
126	योबाङ	पुथा उ.ग	1	2071 । 03 । 15	106	259	249	508	182.3	
127	नास्पा	पुथा उ.ग	1	2079 । 09 । 28	95	187	176	363	284.17	
128	गार्जखोला	पुथा उ.ग	2	2067 । 03 । 32	82	247	218	465	56.2	
129	सिद्धथान	पुथा उ.ग	3	2037 । 03 । 32	143	325	328	653	72.2	
130	सिद्धपाटन	पुथा उ.ग	8	2066 । 03 । 32	149	367	396	763	168.2	

131	हिमालय लालीगुँरास	पुथा उ.ग	4	2066।03।31	86	253	240	493	252.64	
132	त्रिवेणी दह	पुथा उ.ग	5	2073।03।31	67	218	178	396	95.77	
133	तातोपानी	पुथा उ.ग	6	2073।03।31	48	143	132	275	143.53	
134	सल्लेरी पातल	पुथा उ.ग	6	2071।03।15	72	185	164	349	85.84	
135	सानो पातल	पुथा उ.ग	6	2071।03।15	38	71	94	165	4.42	
136	लालपाटन	पुथा उ.ग	7	2064।03।31	101	277	289	566	108.9	
137	सानोभेरी	पुथा उ.ग	7	2066।03।31	48	127	149	276	104.1	
138	राईमपाखा	पुथा उ.ग	8	2064।03।17	26	62	28	90	6.39	
139	पुछापानी	पुथा उ.ग	8	2068।12।12	28	64	66	130	179.3	
140	हरियाली	पुथा उ.ग	8	2076।03।31	118	283	291	574	131.02	
141	पात्लीबास	पुथा उ.ग	9	2067।03।32	53	148	147	295	93.5	
142	साजवा	पुथा उ.ग	10	2066।03।31	96	238	252	490	68.34	
143	मदुसे	पुथा उ.ग	11	2066।03।31	108	264	277	541	32.55	
144	निगारु	पुथा उ.ग	12	2071।03।32	148	367	402	769	179.62	
145	क्युवाङ	पुथा उ.ग	12	2067।03।32	148	393	398	791	189.7	
146	निङवाङ लालीगुँरास	पुथा उ.ग	12	2068।03।31	201	532	530	1062	192.8	
147	निङवाङ	पुथा उ.ग	14	2066।03।31	250	641	609	1250	175.1	
148	जिङवाङ	पुथा उ.ग	12	2052।12।07	320	995	925	1920	58.17	
149	कोल	पुथा उ.ग	12	2052।12।13	287	927	909	1836	117.3	
150	गोलखाडा	पुथा उ.ग	12	2058।03।31	59	159	162	321	81.76	
151	सल्यानी गैरा	पुथा उ.ग	12	2078।12।14	86	229	233	462	180.57	
152	सुन्दर बिरगुम खानी	पुथा उ.ग	13	2073।03।31	27	88	68	156	56.74	
153	हरियालीपाखा	पुथा उ.ग	13	2066।03।31	59	146	148	294	45.91	
154	ओख्मा	पुथा उ.ग	13	2073।03।31	158	801	837	1638	274.21	
155	शेपेचारपाते	पुथा उ.ग	14	2058।03।24	166	459	499	958	678.1	
156	प्रभु गुफा	पुथा उ.ग	9	2081।01।04	159	365	382	747	115.89	
157	सल्लेरी	पुथा उ.ग	9	2081।01।04	156	365	382	747	87.16	
जम्मा					16567	44540	45558	90098	17407.91	

अनुसूची २- आ.व. 2081/082 सम्ममा डिभिजन वन कार्यालय रूकुम (पूर्वी भाग) मा दर्ता रहेका कबुलियती वनको बिवरण।

सि.नं.	क.व.स.को नाम	ठेगाना		हस्तानतरण भएको आ.व.	क्षेत्रफल(हे.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या	कैफियत
		न.पा/गा.पा.	वडा नं.					
1	हरियाली क.व.स	भूमे गा.पा.	१	2066/67	1.03	11	68	
2	गुमिलगैरा क.व.स	भूमे गा.पा.	१	2066/68	1.4	9	46	
3	प्रगतिशिल क.व.स	भूमे गा.पा.	१	2066/69	3.04	12	78	
4	दलित क.व.स	भूमे गा.पा.	१	2066/70	1.07	12	76	
5	घोसखोर क.व.स	भूमे गा.पा.	१	2067/68	2.5	16	62	
6	जनजागरण क.व.स	भूमे गा.पा.	2	2067/69	3.9	16	69	
7	धनुगास क.व.स	भूमे गा.पा.	2	2066/67	1.3	9	39	
8	सितल क.व.स	सिस्ने गा.पा.	2	2065/66	12.3	7	57	
9	हिमाल क.व.स	सिस्ने गा.पा.	2	2066/67	2.86	12	82	
10	वाटुली क.व.स	सिस्ने गा.पा.	2	2066/68	2.67	12	60	
11	नौमेला क.व.स	सिस्ने गा.पा.	2	2067/68	2.27	12	61	
12	खारखोला क.व.स	सिस्ने गा.पा.	4	2067/68	3.36	15	60	
13	ढुङ्गा लोट्ने मेला क.व.स	सिस्ने गा.पा.	4	2067/68	9.17	17	70	
14	कापलगैरा क.व.स	पुथा उत्तरगंगा	7	2066/67	0.84	12	80	
15	हारीकुना क.व.स	पुथा उत्तरगंगा	8	2066/67	2.78	9	57	
16	पोखरापाटा क.व.उ.स.	भूमे गा.पा.	८	2081/082	2.34	9	51	
17	हवाङ्गभिर क.व.उ.स.	भूमे गा.पा.	८	2081/082	3.18	9	57	
18	कालापहिरा क.व.उ.स.	भूमे गा.पा.	८	2081/082	3.14	9	63	
19	ठुलागैरा क.व.उ.स.	सिस्ने गा.पा.	१	2081/082	1.5	11	57	
20	स्वरस्वारे क.व.उ.स.	सिस्ने गा.पा.	१	2081/082	4	11	53	
21	धागेचौर क.व.उ.स.	सिस्ने गा.पा.	१	2081/082	1.23	11	60	
	जम्मा				65.88	241	1306	